

V. KRAJE ČESKÉ REPUBLIKY

Tak, jak je mozaika tvořena díly, které do sebe navzájem zapadají, je i Česká republika „skládačkou“ čtrnácti krajů. Každý je jiný a každý je něčím zajímavý. Víte, kde se nacházejí nejznámější lázně? Kde žili Chodové? Kde je nejhlubší propast? Pojďte se s námi vydat na toulky po krajích naší vlasti.

Území České republiky se člení do **14 vyšších územně správních celků (VÚSC)** – tzv. **krajů**:

1. Hlavní město Praha	6. Ústecký kraj	11. Jihomoravský kraj
2. Středočeský kraj	7. Liberecký kraj	12. Olomoucký kraj
3. Jihočeský kraj	8. Královéhradecký kraj	13. Moravskoslezský kraj
4. Plzeňský kraj	9. Pardubický kraj	14. Zlínský kraj
5. Karlovarský kraj	10. Kraj Vysočina	

Centrem každého kraje je **krajské město**. To je rozlohou a počtem obyvatel největším městem kraje. Sídli zde **krajský úřad**, který je zodpovědný za všestranný rozvoj svého území a stará se o potřeby občanů. V krajském městě a jeho okolí jsou obvykle soustředěny největší průmyslové závody, významné kulturní a vzdělávací instituce a služby. Jedná se také většinou o významnou dopravní křižovatku.

Do obrysové mapy ČR si zakreslete zjednodušené hranice všech krajů a jejich krajská města.

O zájmy občanů se v obcích stará **obecní úřad**. Ve městech se nazývá **městský úřad**, ve velkých městech – tzv. statutárních městech – je označován jako **magistrát**. V jednotlivých čtvrtích statutárních měst jsou zřízeny také **úřady jednotlivých městských částí**.

Zjistěte, ke kterým krajům patří písmena z poznávacích značek automobilů: A, S, U, L, K, H, E, P, C, J, B, M, T, Z. Většinou odpovídají prvnímu písmenu v názvu krajského města.

Vysvětlete větu: „Česká republika je demokratický stát“. Jak jsou všem občanům zaručena stejná práva?

Rozdělte si jednotlivé kraje ČR do skupin. Nejprve se seznámte s krajem svojí skupiny v této učebnici a potom vyhledejte další informace např. na internetu, v turistických průvodcích nebo encyklopediích. Vyhledejte zajímavosti o historických památkách, slavných osobnostech, chráněných oblastech apod.

a) Vytvořte plakát, na kterém budou uspořádány vámi vybrané informace, zajímavosti a obrázky o daném kraji.

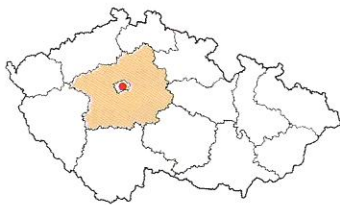
b) Připravte trasu poznávacího výletu pro třídu. Co všechno byste chtěli navštívit a proč?

c) Podle tabulek se základními údaji, které najdete v úvodu u každého kraje, porovnejte počet obyvatel a rozlohu jednotlivých krajů. Které jsou tři největší kraje, a které naopak tři nejmenší v ČR? Které jsou nejlidnatější, a které mají naopak nejméně obyvatel?

2. STŘEDOČESKÝ KRAJ

znak kraje

poloha kraje a krajského města v ČR

Základní údaje Středočeského kraje k 01/2008

Krajské město:	Praha
Rozloha:	11 014 km ²
Počet obyvatel:	1 201 827
Hustota zalidnění:	109 obyvatel/km ²
Oficiální web krajského úřadu:	www.kr-stredocesky.cz

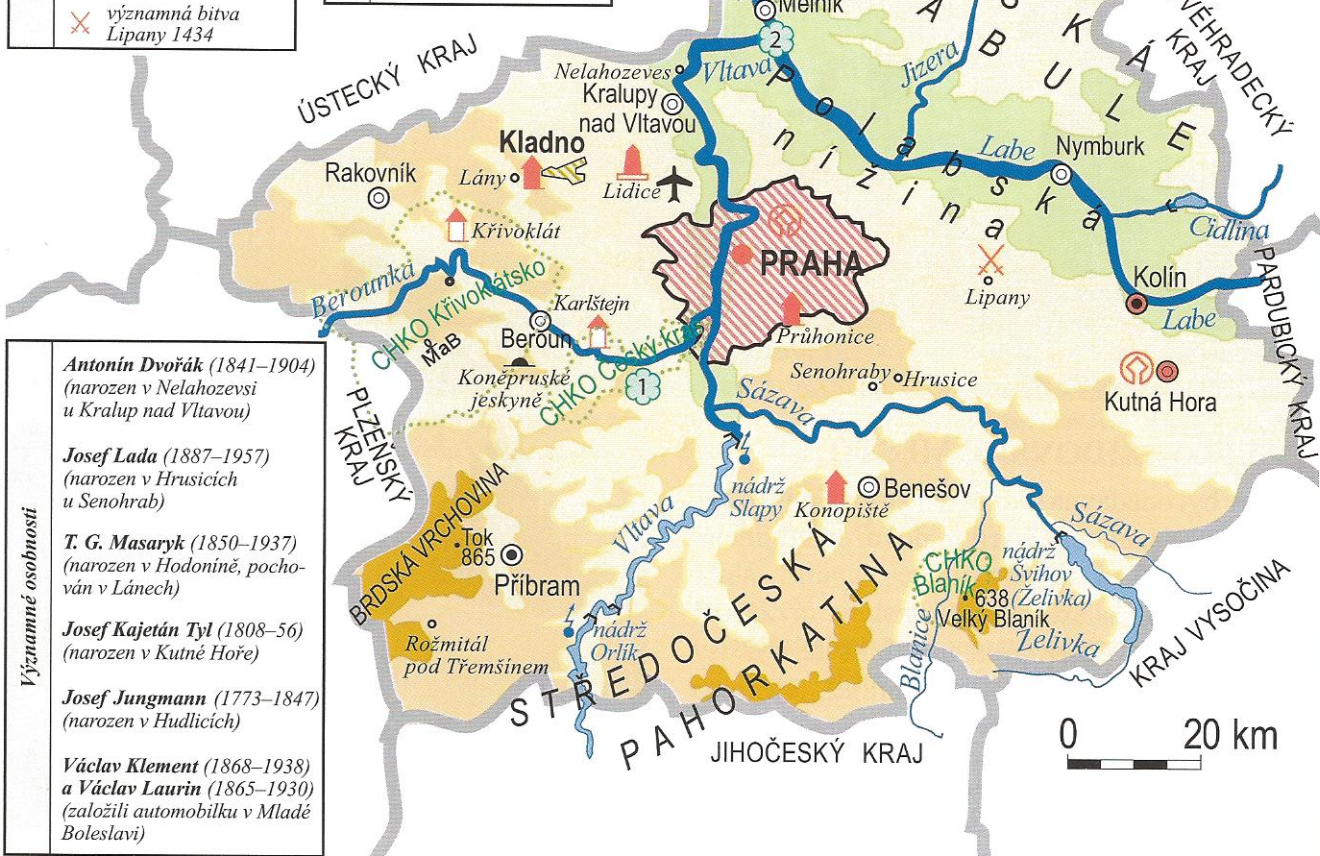
hrad Karlštejn – nachází se v CHKO Český kras
Byl založen roku 1348 Karlem IV. kvůli ochraně říšských korunovačních klenotů a k uložení svatých relikvií.

Svou rozlohou, počtem obcí i obyvatel patří Středočeský kraj mezi **největší kraje** České republiky. Na jeho území se nachází množství významných historických památek a několik chráněných krajinných oblastí. Kdo by neznal například hrad **Karlštejn** nebo město **Kutnou Horu**. **Střední Čechy** patří k **nejdále osídleným oblastem** ČR.

Rozdělte se do skupin. Do příští hodiny společně zjistíte, čím se proslavily významné osobnosti uvedené v přehledu.

Pamětihodnosti		Kutná Hora
		hrad Karlštejn
		zámek Průhonice
		památník Lidice (vyhlazení Lidic 1942)
		Praha
		významná bitva Lipany 1434

Přírodní zajímavosti		MaB CHKO Křivoklátsko
		Koněpruské jeskyně
		1 CHKO Český kras
		2 soutok Labe s Vltavou u města Mělník

Významné osobnosti	Antonín Dvořák (1841–1904) (narozen v Nelahozevsi u Kralup nad Vltavou)
	Josef Lada (1887–1957) (narozen v Hrusicích u Senohrab)
	T. G. Masaryk (1850–1937) (narozen v Hodoníně, pochován v Lánech)
	Josef Kajetán Tyl (1808–56) (narozen v Kutné Hoře)
	Josef Jungmann (1773–1847) (narozen v Hudčicích)
	Václav Klement (1868–1938) a Václav Laurin (1865–1930) (založili automobilku v Mladé Boleslavi)

chráněná krajinná oblast: *anglicky* – **nature reserve** [neičə ri'z:v]
německy – **das Naturschutzgebiet**

T. G. Masaryk: Dějepis 8, str. 86, 106
Josef Kajetán Tyl: Dějepis 8, str. 44; Čítanka 8, str. 27–28
Josef Jungmann: Dějepis 8, str. 43

PŘÍRODNÍ PODMÍNKY

Středočeský kraj leží ve **střední části Čech** a obklopuje hlavní město Prahu. Jeho povrch je rovinný až vrchovinový. Severovýchodní část kraje tvoří převážně rovinatá **Česká tabule**. Její součástí je **Polabská nížina**. Na jihovýchodě se rozprostírá **Středočeská pahorkatina**, na jihozápadě potom **Brdská vrchovina** s nejvyšším vrcholem kraje (Tok, 864 m n. m.).

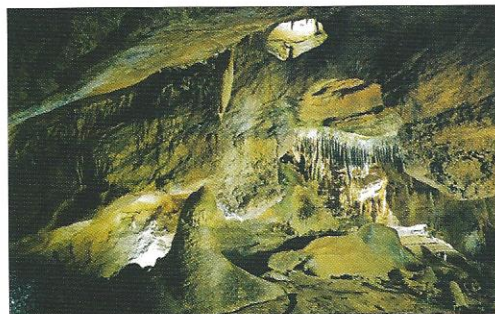
Z mapy ČR určete, kde přesně se nejnižší místo kraje nachází a proč.

V kraji se u města **Mělník** vlévá řeka **Vltava** do **Labe**. Významnými přítoky Vltavy jsou **Sázava** a **Berounka**. Na řece **Želivce** (přítok Sázavy) je postavena vodní nádrž **Švihov**, která zásobuje pitnou vodou Prahu. Územím kraje také protéká jeden z hlavních pravostranných přítoků Labe – **Jizera**.

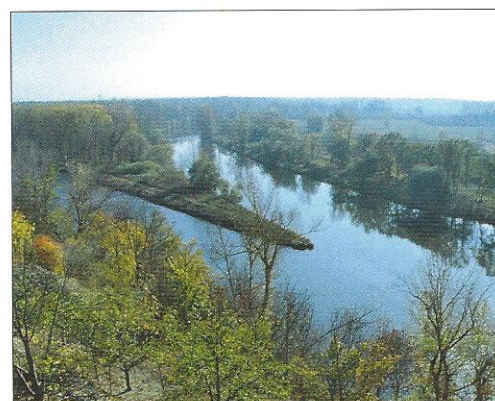
Na řece Vltavě je postavena soustava devíti přehradních nádrží (např. **Slapy**, **Orlík**) souhrnně nazvaná **Vltavská kaskáda**. Mají významný protipovodňový, energetický a rekreační význam. Největší z nich je **Lipno** na území Jihočeského kraje.

Malebná přírodní krajina je chráněna v **CHKO Křivoklátsko**, **Kokořínsko**, **Český kras** a **Blaník**. Z Libereckého kraje sem zasahuje jižní cíp **CHKO Český ráj**.

Celým krajem protéká řeka Vltava. Řekněte, kde pramení, do které řeky se vlévá a jmenujte její nejvýznamnější přítoky.

Koněpruské jeskyně – jediné veřejnosti přístupné jeskynní prostory Českého krasu. Byly zde nalezeny ostatky druhu *Homo sapiens* staré 13 000 let.

soutok Vltavy a Labe u Mělníka

OBYVATELSTVO A SÍDLA

Krajským městem Středočeského kraje je **Praha**. (Jak víte, Hlavní město Praha je zároveň samostatný kraj.)

Ve Středočeském kraji žije něco **přes 1 milion obyvatel**, jejich počet díky výstavbě satelitních sídlišť v okolí Prahy v posledních letech roste. Struktura hospodářství v kraji doplňuje pražský průmysl a zásobuje Prahu potravinami.

V kraji se nachází velký počet **malých obcí** (s počtem obyvatel do 2000). Podíl **městského obyvatelstva** je naopak celorepublikově **nejnižší**. Díky pracovním příležitostem v nedaleké Praze je zde **nízká míra nezaměstnanosti**.

Vysvětlete, proč je právě v tomto kraji nejnižší podíl městského obyvatelstva a nízká míra nezaměstnanosti.

satelitní sídliště v okolí Prahy

HOSPODÁŘSTVÍ

Pro Středočeský kraj je charakteristická **rozvinutá zemědělská i průmyslová výroba**.

Zemědělská výroba těží z velmi příznivých přírodních podmínek v **Polabské nížině**, která je jednou z **nejúrodnějších oblastí** naší republiky. Pěstuje se zejména **pšenice, ječmen, zelenina a květiny**. Nalézt zde můžeme i **ovocné sady** a menší **vinohrady**.

Podle mapy ČR odhadněte plošný rozsah Polabské nížiny.

Polabská nížina

přítok: *anglicky* – **tributary** ['tribjutəri]

pracovní příležitost: *anglicky* – **job opportunity** [džob ,opə'tju:niti]

německy – **der Nebenfluss**

německy – **die Arbeitsmöglichkeit**

Na území Českého krasu se těží **vápenec**.

Vytvořte si vlastní mapu nerostných surovin. Mapku budete doplňovat postupně podle krajů, o kterých se budete učit. Nyní si zakreslete místa ve Středočeském kraji, kde se těží cihlářské suroviny, vápenec a šterkopísky. Použijte školní atlas.

Stěžejním průmyslovým odvětvím Středočeského kraje je **strojírenství**, především **výroba automobilů** v **Mladé Boleslavi** (Škoda Auto). V roce 2005 vznikla další automobilka v **Kolíně** (TPCA Czech).

Firma TPCA vznikla jako společný podnik automobilek Toyota Motor a PSA Peugeot Citroën. Každoročně vyrobí asi 300 000 malých vozů značek Toyota Aygo, Peugeot 107 a Citroën C1.

Znáte modely aut, které vyrábí mladoboleslavská automobilka?

Chemické závody vznikly na březích velkých řek, např. v **Kralupech nad Vltavou** (zpracování ropy a výroba kaučuku) nebo **Rakovníku** (výroba pracích prášků).

V kraji je řada **potravinářských závodů** (např. mlékárny v Benešově a Sedlčanech).

V **Kutné Hoře** se nachází **závod** na zpracování **tabáku**.

Další tradiční průmyslové obory kraje zaznamenaly ústup. **Ustala těžba černého uhlí na Kladensku**, v důsledku toho byl omezen také hutní průmysl v Kladně a okolí.

Najděte na mapě průmyslu trasy ropovodů a plynovodů. Odkud ropu a plyn dopravují? Přes která města Středočeského kraje prochází?

Kraj má po Praze nejhustší a nejpřetíženejší **dopravní síť** v republice. Přes jeho území vedou do hlavního města radiálně* uspořádané hlavní silnice a železnice, které zajišťují dostupnost Prahy. Důležitá je **lodní doprava na Labi a Vltavě**.

Vymezte trasu lodní dopravy na řekách Labi a Vltavě.

ZAJÍMAVOSTI Z KRAJE

Největší koncentrací památek se vyznačuje město **Kutná Hora** a jeho okolí. **Historické jádro Kutné Hory** a dvě jeho pamětihodnosti – **gotický chrám sv. Barbory** a **kostel Nanebevzetí Panny Marie** jsou zapsány do **Seznamu světového kulturního dědictví UNESCO**.

Kutná Hora je naše nejznámější středověké hornické město. Víte, co se zde v minulosti těžilo?

Nejvyhledávanější **hrady** v kraji jsou **Karlštejn**, **Křivoklát**, **Český Šternberk** a **Kokořín**. Nejvýznamnějšími **zámky** jsou **Konopiště** a **Lány**.

Který panovník a ve kterém století nechal postavit hrad Karlštejn? V jakém stavebním slohu je hrad postaven?

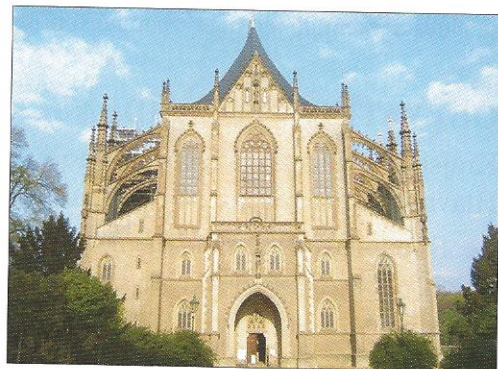
Středočeský kraj je významný intenzivním zemědělstvím v úrodné Polabské nížině, ale také průmyslovou výrobou. Podnik Škoda v Mladé Boleslavi patří mezi největší firmy v ČR. Střední Čechy jsou zázemím Prahy, která je také středočeským krajským městem. Na území kraje se nachází několik významných historických památek – zejména ve městě Kutná Hora, dále např. hrad Karlštejn a zámek Konopiště. Ty spolu s chráněnými krajinnými oblastmi lákají řadu turistů.

Škoda Auto Mladá Boleslav

Průhonice – novorenesanční* zámek s rozlehlým zámeckým parkem

Kutná Hora – gotický chrám sv. Barbory

automobilka: *anglicky* – car manufacturer
[ka:ˈmænjuˈfæktʃərə]

německy – das Automobilunternehmen

**radiálně* – směřující kolmo do středu

***novorenesance* – umělecký sloh 2. pol. 19. stol.
vycházející z renesance

Karlštejn: Dějepis 8, str. 85

Poldina huť v Kladně: Děj. 8, str. 56

Z jabkenické myslivny: Čít. 8, str. 58

3. JIHOČESKÝ KRAJ

znak kraje

poloha kraje a krajského města v ČR

Základní údaje Jihočeského kraje k 1/2008

Krajské město:	České Budějovice
Rozloha:	10056 km²
Počet obyvatel:	633 264
Hustota zalidnění:	63 obyvatel/km²
Oficiální web krajského úřadu:	www.kraj-jihocesky.cz

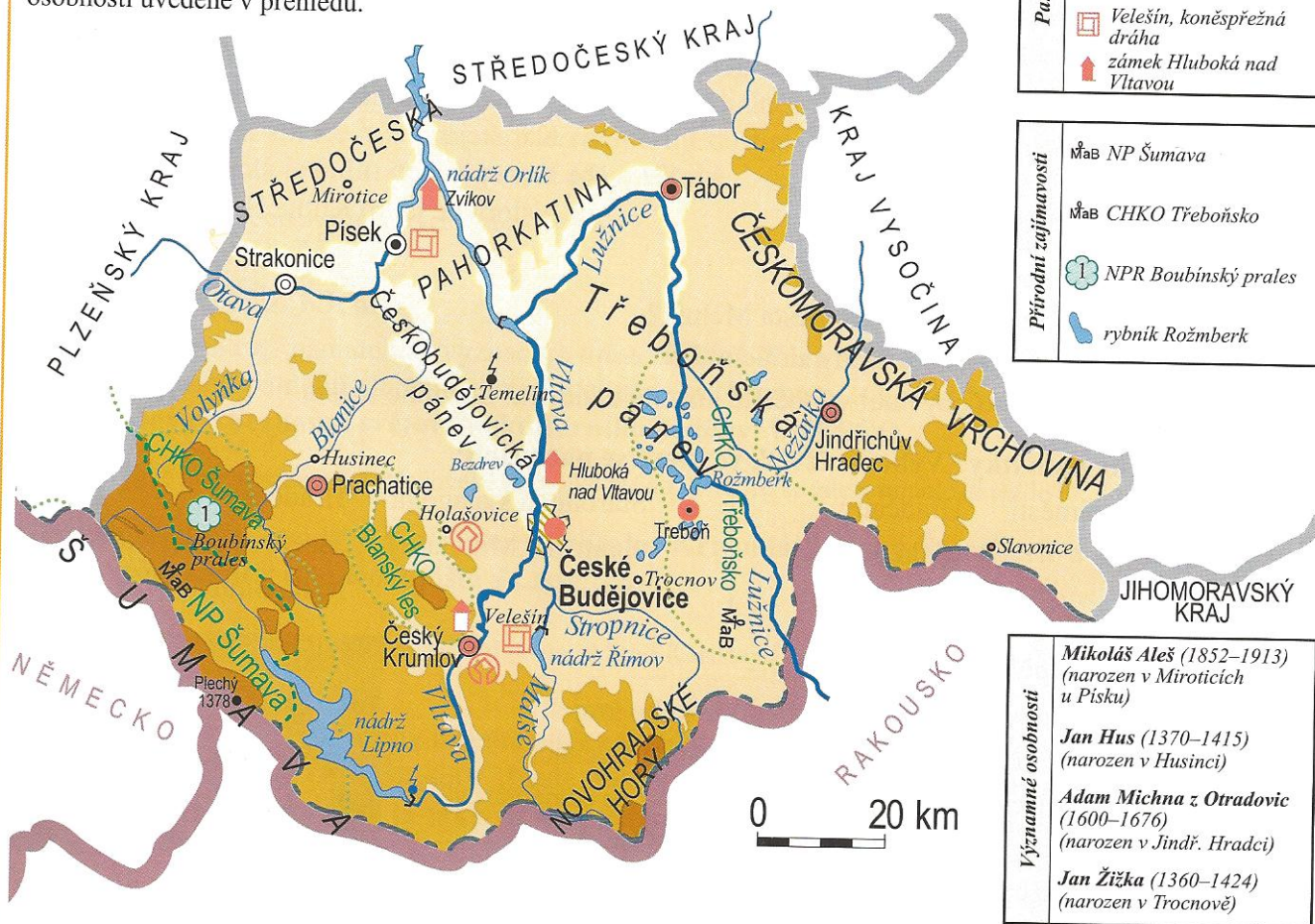
České Budějovice – náměstí Jana Žižky s barokní Samsonovou fontánou

Jihočeský kraj se považuje především za **zemědělskou oblast** s rozvinutým **rybníkářstvím**. Převážná část území leží v nadmořské výšce 400–600 m, s čímž souvisejí **drsnější klimatické podmínky** ve srovnání s jinými kraji. Povrch této oblasti tvoří převážně pánve, které jsou ze všech stran ohraničeny pohořími, mezi nimiž dominuje **Šumava** s naším největším národním parkem. Kraj se vyznačuje zachovalou přírodou a množstvím kulturních památek.

Na internetu zjistíte význam jednotlivých symbolů ve znaku Jihočeského kraje.

Určete, ve kterém kraji se nachází, a do obrysové mapy zakreslete náš největší rybník, jezero a přehradu.

Rozdělte se do skupin. Do příští hodiny společně zjistíte, čím se proslavily významné osobnosti uvedené v přehledu.

rybníkářství: *anglicky* – fish farming [fiʃ 'fa:miŋ]
německy – die Teichwirtschaft

Adam Michna z Otradovic: Dějepis 8, str. 23
Mikoláš Aleš: Dějepis 8, str. 92
Naši furianti: Čítanka 8, str. 64–65

PŘÍRODNÍ PODMÍNKY

Jihočeský kraj zaujímá nejjižnější oblasti naší republiky. Na jihu jej jako přirozená hranice odděluje od Rakouska pohoří **Šumava** a **Novohradské hory**. Východní okraj lemuje **Českomoravská vrchovina**. Do severní části zasahuje **Středočeská pahorkatina**.

Plochý terén **Jihočeské kotliny** vytvořil podmínky pro vybudování četných **rybníků**.

Nejvýše položeným bodem kraje je **Plechý** (1378 m n. m.) – nejvyšší vrchol na české straně Šumavy.

Vyhledejte uvedená místa na mapě ČR.

Nejvýznamnějším tokem kraje je naše nejdelší řeka **Vltava**. Postupně mohutní řadou přítoků – např. **Malší**, **Lužnicí** a **Otavou**. Na Vltavě byla vybudována řada přehradních nádrží, např. **Lipno** – rozlohou největší v ČR – a **Orlík** – nejhlubší přehradní nádrž v ČR.

Jihočeský kraj je proslulý **rybníky** budovanými od 15. století. Nejznámější a také největší je rybník **Rožmberk** v Třeboňské pánvi.

Dokážete vyjmenovat základní funkce přehradních nádrží? Co je Vltavská kaskáda?

Zjistěte, jak se jmenoval zakladatel jihočeských rybníků a který šlechtický rod je vlastnil.

Vyhledejte na mapě ČR soustavu jihočeských rybníků. Jak se nazývají největší z nich? Jak se nazývá zdejší napájecí a regulační kanál dlouhý 42,6 km?

V kraji se nachází polovina **NP Šumava** a dvě chráněné oblasti: **CHKO Třeboňsko** a **CHKO Blanský les**. Celkem je chráněno asi 20 % území kraje.

Slyšeli jste někdy název Česká Kanada? Kde se nachází toto území?

Uprostřed Šumavy se rozprostírá jedna z nejstarších přírodních rezervací u nás – Boubínský prales. Byla založena v roce 1858. Věk nejstarších stromů je zde až 400 let, jejich výška je kolem 50 m.

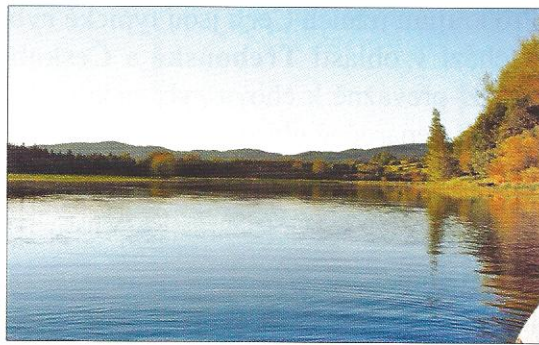
OBYVATELSTVO A SÍDLA

Jihočeský kraj má ze všech krajů ČR **nejmenší hustotu zalidnění**. Zhruba šestina obyvatel této oblasti žije v krajiském městě – **Českých Budějovicích**.

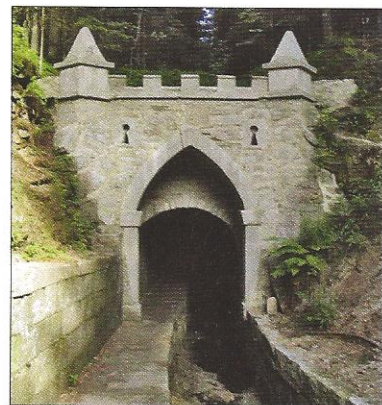
K dalším větším obcím patří husity založené město **Tábor** a dále starobylá města **Písek**, **Strakonice** a **Jindřichův Hradec**.

Zjistěte zajímavosti o městech Třeboň, Písek, Tábor, Jindřichův Hradec, Český Krumlov, České Budějovice a Strakonice. Ve kterém z nich se nacházejí slatinné lázně?

S husitským hnutím je spojeno nejen město Tábor, ale i obce Husinec a Trocnov. Co o nich víte? Ve kterých letech probíhalo husitské hnutí? Kdo byli Jan Hus a Jan Žižka z Trocnova?

Lipno – největší přehradní nádrž v ČR (rozloha 4 870 ha, délka 48 km)

Schwarzenberský kanál – unikátní vodní dílo, které propojuje povodí Vltavy a Dunaje (v pohoří Šumava)

Písek – nejstarší dochovaný kamenný most v Čechách, postaven ve 13. století v gotickém slohu

Tábor – město založili v 15. století husité

přehradní nádrž: *anglicky* – **reservoir** ['rezəvwa:]
pánev: *anglicky* – **basin** ['beisn]

německy – **der Stausee**
německy – **das Becken**

Proč bychom se netopili: Čítanka 8, str. 114–115

HOSPODÁŘSTVÍ

Pro krajinu jižních Čech jsou typické **rybníky**. Nejvíce se jich nachází v oblasti **Třeboňské** a **Českokbudějovické pánve**. Slouží převážně k chovu **ryb**, někdy i **kachen**. Na polích se pěstují nenáročné **obilniny**, **olejnin**y a **brambory**.

Vysvětlete, co je rybník. Čím se liší od jezera?
Které druhy ryb se nejčastěji chovají v našich rybnících?

Kraj není bohatý na nerostné suroviny. Těží se zde **šterkopísky**, **stavební kámen** a **cihlářské hlíny**.

Zakreslete do obrysové mapy místa, kde se těží uvedené suroviny.

Množství **lesů**, které pokrývají víc než **třetinu kraje**, využívá **papírenský** a **dřevozpracující průmysl** – např. výroba nábytku nebo tužek (Koh-i-noor Hardtmuth v Českých Budějovicích).

Zjistěte, podle čeho vznikl název Koh-i-noor.

Průmyslová výroba je soustředěna v okolí **Českých Budějovic**, **Tábora** a **Strakonice**. Převažuje **zpracovatelský průmysl**, zejména **výroba potravin** a **nápojů**. Proslulé je pivo **Budvar** z Českých Budějovic. V kraji se nachází řada **mlékáren** (např. Madeta). **Textilní průmysl** je zastoupen v **Písku** (Jitex).

Nedostatek energie v jižních Čechách vyřešila **jaderná elektrárna Temelín** u Týna nad Vltavou.

PT

Kde leží naše druhá jaderná elektrárna? Diskutujte nad výhodami a nevýhodami různých druhů elektráren.

Z

Mezi dopravní zajímavosti jižních Čech patří zbytky **koněspřežné železnice** (např. v obci Velešín), která spojovala České Budějovice s rakouským městem Linc (byla první na evropském kontinentě).

ZAJÍMAVOSTI Z KRAJE

Atraktivní, hodně zalesněná krajina s četnými vodními plochami je využívána k **rekreaci** turisty z celé ČR i ze zahraničí.

V kraji je celá řada historických památek, např. zámky **Hluboká nad Vltavou**, **Orlík**, **Červená Lhota** a hrad **Zvíkov**.

Z

Zámek Červená Lhota je postaven na skalnatém ostrově uprostřed rybníka. Patří k nejnavštěvovanějším zámkům u nás.

Historické jádro města **Český Krumlov** a obec **Holašovice** se stavbami „selského baroka“ jsou zařazeny do Seznamu světového kulturního dědictví UNESCO.

Uvedená města a historické pamětihodnosti vyhledejte na mapě.

Ve **Strakonici** se jednou za dva roky koná mezinárodní dudácký festival. Co jsou dudy? Znáte „Strakonického dudáka“? Odkud?

Rožmberk – výlov rybníka

Rožmberk je největším rybníkem v ČR. Je vybudován na řece Lužnici blízko města Třeboň.

Český Krumlov – zachovalé středověké město s hradem a zámek, památka UNESCO

Holašovice – obec u Českých Budějovic se stavbami ve stylu „selského baroka“, památka UNESCO

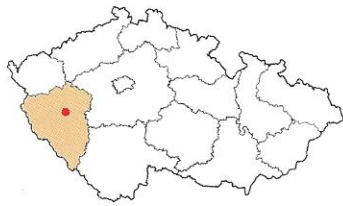
Hluboká nad Vltavou – zámek přestavěný v novogotickém stylu

Pro Jihočeský kraj je typické zemědělství, rybníkářství a lesnictví. Nedostatek nerostných surovin omezil rozvoj průmyslu. Místní příroda patří mezi nejzachovalejší v ČR a spolu s řadou historických památek láká k rekreaci. Střediskem kraje jsou České Budějovice.

4. PLZEŇSKÝ KRAJ

znak kraje

poloha kraje a krajského města v ČR

Základní údaje Plzeňského kraje k 1/2008

Krajské město:	Plzeň
Rozloha:	7 561 km ²
Počet obyvatel:	561 074
Hustota zalidnění:	74 obyvatel/km ²
Oficiální web krajského úřadu:	www.kr-plzensky.cz

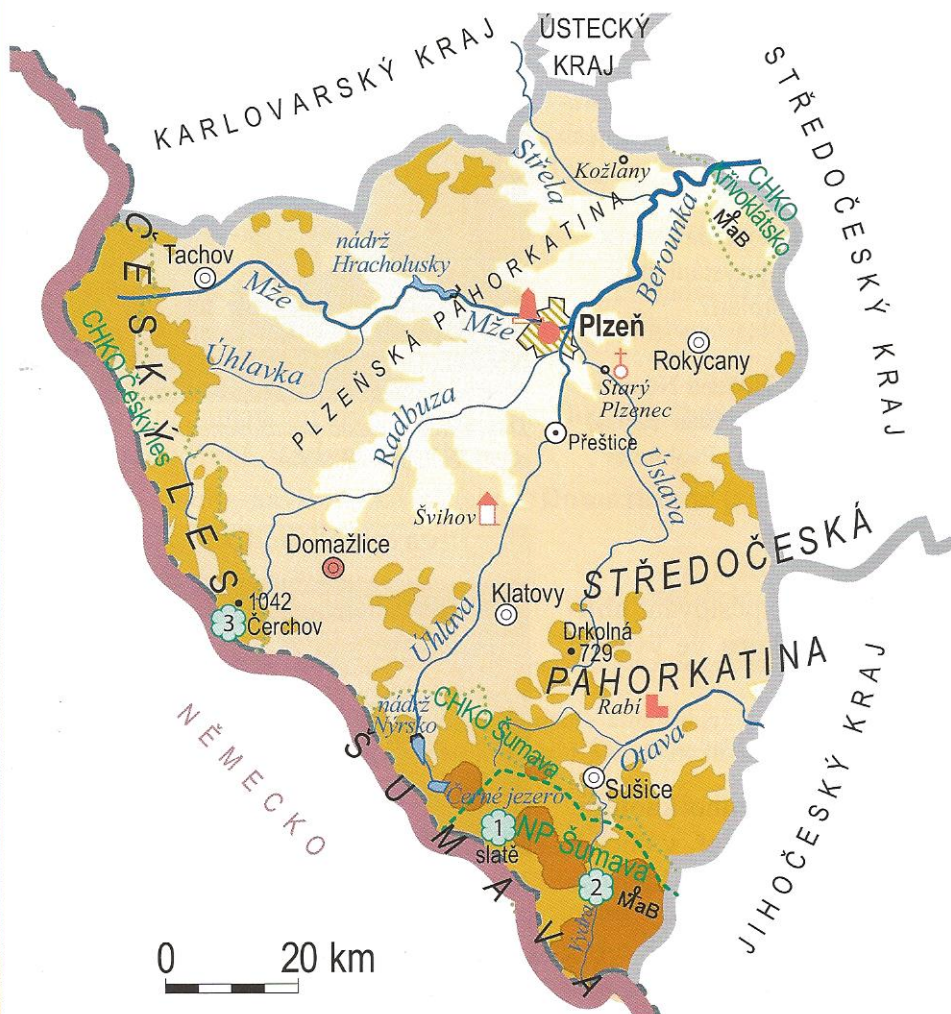

Plzeň – chrám sv. Bartoloměje s nejvyšší věží v ČR

Plzeňský kraj je svou rozlohou třetím největším krajem v ČR, počtem obyvatel se však řadí až na deváté místo. Má velmi výhodnou polohu mezi Prahou a Německem. Dobré spojení se státy EU se stalo důležitým faktorem pro příliv zahraničních investic a rozvoj celého kraje. Turisticky významnou oblastí je NP Šumava.

Porovnejte, jaká je hodnota hustoty zalidnění v tomto kraji ve srovnání s průměrnou republikovou hodnotou.

Rozdělte se do skupin. Do příští hodiny společně zjistěte, čím se proslavily významné osobnosti uvedené v přehledu.

Pamětihodnosti	Plzeň
	rotunda sv. Petra a Pavla
	Domažlice
	hrad Švihov
	zřícenina hradu Rábí

Přírodní zajímavosti	1 horské slatě na Šumavě
	Černé jezero na Šumavě
	2 údolí řeky Vydry
	3 Čerchov
	MAB NP Šumava

Významné osobnosti	Edvard Beneš (1884–1948) (narozen v obci Kožlany severně od Plzně)
	Jan Sladký Kozina (1652–1695) (popraven v Plzni)
	František Křižík (1847–1941) (narozen v Plánici u Klatov)
	Josef Škupa (1892–1957) (v Plzni založil loutkové divadlo Spejbla a Hurvínka)
	Emil Škoda (1839–1900) (narozen v Plzni)
	Jiří Trnka (1912–1969) (narozen v Perohradu u Plzně)

PŘÍRODNÍ PODMÍNKY

Plzeňský kraj leží na jihozápadě České republiky. Hraničí s Německem. Většinu území zabírá nevysoká **Plzeňská pahorkatina**, která u hranic přechází v pohoří **Šumava** na jihu a **Český les** na západě. Centrální část kraje vyplňuje **Plzeňská kotlina**, ve které se stékají čtyři řeky.

Které čtyři řeky se v Plzeňské kotlině stékají? Lze na území kraje nalézt pramen Berounky?

Největší část kraje patří k povodí řeky **Berounky**. Na Šumavě se nalézá několik **jezer**, která jsou pozůstatkem činnosti ledovce (Černé, Čertovo, Plešné, Prášilské a jezero Laka).

Ochranu přírody a životního prostředí při současném výrazném rozvoji cestovního ruchu zabezpečuje NP a **CHKO Šumava** a nedávno založená **CHKO Český les** (v r. 2005).

OBYVATELSTVO A SÍDLA

Hustota zalidnění je značně nerovnoměrná. V krajském městě **Plzni** žije téměř **třetina obyvatel** kraje. Dalšími významnějšími městy jsou **Klatovy**, **Rokycany**, **Tachov**, **Sušice** a **Domažlice**.

Plzeň spolu s okolím města byla osvobozena od německých vojsk 6. května 1945 americkou armádou, zatímco zbytek státu byl osvobozen armádou sovětskou.

Řídké osídlení pohraničí v kraji bylo způsobeno zejména vystěhováním německého obyvatelstva po 2. světové válce (z důvodu nuceného odsunu německých obyvatel).

V okolí města Domažlice se rozkládá národopisná oblast Chodsko. Jak se jmenoval vůdce chodského povstání proti panské vrchnosti, které proběhlo na konci 17. století?

Chodsko inspirovalo mnoho spisovatelů. Např. Božena Němcová mu věnovala povídku „Karla“, Jindřich Šimon Baar napsal „Chodské pohádky a pověsti“ a Alois Jirásek román „Psohlavci“.

HOSPODÁŘSTVÍ

Zemědělství není příliš rozšířeno. Střídá se pěstování **obilnin** v nížinách s **pasteveckým chovem skotu** ve vyšších polohách.

Dokážete tyto rozdílné zemědělské oblasti kraje rozlišit na mapě?

Severně od Plzně se nacházejí ložiska kvalitního **kaolinu**, který je základem **keramického průmyslu** (např. v obcích Horní Bříza a Chlumčany), a **stavebního kamene**, který se využívá ve stavebním průmyslu.

Zejména v oblasti Šumavy, Českého lesa a Brdské vrchoviny jsou rozsáhlé **lesní porosty**, které umožnily rozvinutí **dřevozpracujícího průmyslu**.

Černé jezero na Šumavě – největší a nejhlubší jezero u nás. Vzniklo činností ledovce, který kdysi pokrýval část Šumavy.

Plzeň – památník americkým vojákům

Domažlice – město považované za centrum národopisné oblasti Chodsko

kaolinový lom

Zamyslete se, jaké výrobky vyrábí keramický průmysl.

Vyhledejte místa těžby kaolinu a stavebních surovin na území kraje.

Největší hospodářský význam má **těžké strojírenství** – např. podnik **Škoda Holding** v Plzni, který vyrábí zařízení do elektráren (turbíny) a výrobky dopravního strojírenství (např. lodní šrouby, elektrické lokomotivy). Zastoupen je potravinářský průmysl, zejména **pivovarnictví v Plzni** (světoznámá značka Prazdroj) a **výroba lihovin** (STOCK Plzeň-Božkov).

Největší pivnice v Čechách se nachází přímo v areálu pivovaru Prazdroj. Je to restaurace Na Spilce, která má 580 míst.

Ve městě Sušice fungovala proslulá továrna na výrobu zápalek Solo Sušice – založena roku 1839, výroba zde byla ukončena v roce 2008.

Kraj patří k oblastem s **nižší mírou nezaměstnanosti**. Svou polohou je přitažlivý pro **zahraniční investory**, zejména v oblasti **elektrotechnického průmyslu** (např. japonský Panasonic v Plzni a německý Siemens AT ve Stříbře).

Plzeň se díky svému umístění na trase z Prahy do Německa stala důležitou **železniční a silniční dopravní křižovatkou**.

Trasu železničních koridorů Plzeň–Cheb–Norimberk a Plzeň–Domažlice–Mnichov si podrobněji projděte na mapě a vyjmenujte přírodní celky a významnější města, kterými na území ČR prochází.

ZAJÍMAVOSTI Z KRAJE

Výborné podmínky pro letní rekreaci nabízí zejména neporušená lesnatá krajina v pohoří **Šumava a Český les**.

Do kterých krajů zasahuje Národní park Šumava?

K oblíbeným rekreačním místům patří přehradní nádrž **Hracholusky** na řece Mži poblíž Plzně a vodáky oblíbené řeky **Berounka** a **Otava**.

Ke kulturním památkám kraje patří gotický **hrad Švihov**, **zříceniny** hradů **Rabí**, **Radyně** a **Buben**.

Pozornost mnoha návštěvníků přitahují **Domažlice** a jejich tradiční srpnové **Chodské slavnosti**.

Jihovýchodně od Plzně leží Starý Plzenec – město označované do konce 13. století jako „Plzeň“. Svůj význam ztratilo, když Václav II. v roce 1295 založil „novou“ Plzeň, ze které vzniklo současné krajské město.

Rašeliniště, na Šumavě zvané „slatě“, jsou bažiny hloubkové až 8 m. Mnoho lidí k nim zabloudilo, a dokonce i utonulo. V minulosti se z nich těžila rašelina využívaná např. jako palivo nebo v lázeňství.

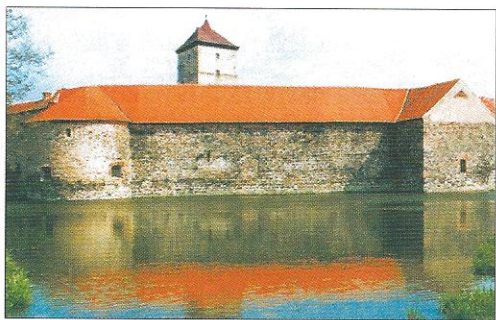
Další zajímavosti z kraje naleznete na: www.turisturaj.cz.

Plzeň – vstupní brána pivovaru Prazdroj

Rabí – nejrozsáhlejší hradní zřícenina u nás. Při obléhání tohoto hradu přišel o druhé oko husitský vojevůdce Jan Žižka.

Švihov – gotický hrad ojedinělý tím, že je po obvodu obehnan nejen hradbami, ale z velké části i vodním příkopem

horská slat' na Šumavě – bažinaté místo zarostlé mechem rašelínkem

Plzeňský kraj je významný svou průmyslovou výrobou soustředěnou zejména do krajského města Plzně. Mezi světoznámé firmy patří Prazdroj a Škoda Holding v Plzni. Výhodou kraje je poloha při hranici s Německem. Šumava s Českým lesem tvoří rozsáhlý neporušený lesní komplex.

5. KARLOVARSKÝ KRAJ

znak kraje

poloha kraje a krajského města v ČR

Základní údaje Karlovarského kraje k 1/2008

Krajské město:	Karlovy Vary
Rozloha:	3 314 km ²
Počet obyvatel:	307 449
Hustota zalidnění:	93 obyvatel/km ²
Oficiální web krajského úřadu:	www.kr-karlovarsky.cz

Karlovy Vary

Karlovarský kraj je spojován především s **lázeňstvím**. Vedle nejznámějších lázní v **Karlových Varech** se na území kraje nalézají i další lázeňská města – např. **Mariánské Lázně**, **Františkovy Lázně**, **Lázně Kynžvart** a **Jáchymov**.

Přírodní krajinu této oblasti **negativně ovlivnila** těžba **hnědého uhlí** v Sokolovské pánvi.

V Karlových Varech se nacházejí největší lázně na území ČR. Vybírá tu více než 60 horkých přírodních pramenů – tzv. vřidel. Jejich voda má v sobě rozpuštěno mnoho minerálních látek a plynů, které se u pramene usazují v podobě aragonitu – minerálu, z něhož se zhotovují známé vřídlovcové růže a jiné umělecké a upomínkové předměty. Kromě horkých vřidel se v Karlových Varech nalézají i prameny minerálních vod určené k přímému užití.

Které nemoci se léčí v lázních Karlovy Vary? Pokud nevíte, vyhledejte tuto informaci na internetu.

Zjistěte jména slavných českých i zahraničních osobností, které se v Karlových Varech léčily.

Rozdělte se do skupin. Do příští hodiny společně zjistěte, čím se proslavily významné osobnosti uvedené v přehledu.

Pamětihodnosti	Jáchymov
	Cheb
	hrad Loket
	zámek Kynžvart

Přírodní zajímavosti	1 NPR Soos
	2 hora Klínovec
	Karlovy Vary, Mariánské Lázně, Františkovy Lázně, Jáchymov

Významné osobnosti	Albrecht z Valdštejna (*1583) (zavražděn r. 1634 v Chebu)
	Pierre (1859–1906) a Marie (1867–1934) Curieovi [kiri] (v Jáchymově získali první vzorky chemického prvku radium)
	František Běhounek (1898–1973) (zemřel v Karlových Varech)
	Eduard Petiška (1924–1987) (zemřel v Mariánských Lázních)

vřídlo: *anglicky* – thermal spring [ˈθɜːml ˌsprɪŋ]
německy – die Thermalquelle

Marie Curie: Dějepis 8, str. 79

PŘÍRODNÍ PODMÍNKY

Karlovarský kraj je **nejzápadnější částí ČR**. Na severu a na západě **hraničí s Německem**. Jedním z pozůstatků dávné sopečné činnosti v kraji jsou **léčivé prameny minerálních vod**, kolem kterých vznikly proslulé **lázně**.

Která města tvoří tzv. „lázeňský trojúhelník“?

Nejteplejším pramenem v ČR je karlovarské **Vřídlo** (72°C), které vyvěrá z hloubky 2 km a tryská do výšky až 12 m. Vychrlí 1 800 litrů termální vody za 1 minutu.

Povrch kraje tvoří převážně pahorkatiny a vrchoviny – **Karlovarská vrchovina** a **Doupovské hory**. Hranici s Německem na severozápadě tvoří část **Krušných hor** s nejvyšše položeným vrchem kraje – **Klínovcem** (1 244 m n. m.). Pod Krušnými horami se nacházejí nejnižše položená místa – **Chebská a Sokolovská pánev**.

Uvedená místa vyhledejte na mapě ČR.

Většina řek kraje patří do povodí **Ohře**, která jako jedna z mála řek v ČR pramení mimo naše území v Německu. Jejím významným pravostranným přítokem je řeka **Teplá**.

Původní příroda je chráněna v CHKO Slavkovský les.

Vyhledejte na mapě přehradní nádrže v Karlovarském kraji a zjistěte, na kterých řekách jsou vybudovány.

OBYVATELSTVO A SÍDLA

Centrem kraje jsou **Karlovy Vary**. Dalšími většími městy jsou **Sokolov** a **Cheb**.

Porovnejte hustotu zalidnění Karlovarského kraje s průměrnou hustotou zalidnění České republiky.

V Karlových Varech tvoří významnou menšinu obyvatelstvo ruské národnosti. Jsou to většinou movitější podnikatelé a jejich rodiny.

Město **Jáchymov** proslulo ve středověku těžbou stříbra. Razily se tu tolary, podle kterých byl později pojmenován americký dolar. Dnes se v Jáchymově nacházejí lázně, které využívají k léčbě pohybového ústrojí radioaktivní vodu.

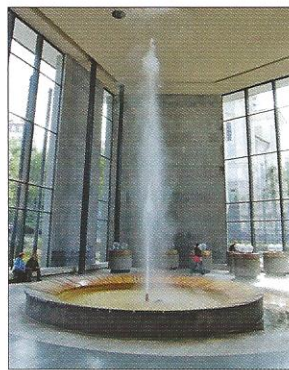
Kdo byli političtí vězni?

HOSPODÁŘSTVÍ

Charakter půd a chladnější podnebí nevytvářejí vhodné podmínky pro zemědělství. Pohraniční oblasti s horskými loukami jsou vhodné pro **pastevectví**. Jako v jediném našem kraji je zde rozloha zemědělské půdy menší než rozloha lesů.

Z nerostných surovin mají největší význam zásoby **hnědého uhlí** v **Chebské a Sokolovské pánvi**. Uhlí ze Sokolovské pánve slouží k výrobě elektrické energie v tepelných elektrárnách (Tisová, Vřesová).

Ve kterém dalším kraji ČR se těží hnědé uhlí? Zopakujte si, jak ložiska hnědého uhlí vznikla.

Vřídlo v Karlových Varech – nejteplejší pramen v ČR

Mariánské Lázně – po Karlových Varech druhé nejvýznamnější lázeňské středisko u nás

Jáchymov – v 50. letech 20. století pracovali v jáchymovských uranových dolech tisíce politických vězňů*. Z jáchymovské horniny smolinec manželé Curieovi poprvé izolovali prvky polonium a radium.

Cheb – soubor kupeckých budov zvaný Špalíček na náměstí krále Jiřího z Poděbrad

sopečná činnost: *anglicky* – **volcanic activity** [vol,kænik æk'tiviti]
horská louka: *anglicky* – **mountain meadow** ['mauntin ,medəu]

německy – **die Vulkantätigkeit**
německy – **die Bergwiese**

**politický vězeň* – osoba, která je vězněna pro své politické přesvědčení

V okolí Karlových Varů jsou bohatá naleziště **kaolinu**. Ten se používá k výrobě **porcelánu** (např. růžový porcelán v Chodově). Světoznámé výrobky vyrábějí **sklářny v Karlových Varech** (značka Moser).

Podívejte se na virtuální prohlídku sklářského muzea (<http://www.moser-glass.com/cz/navstevnicke-centrum/virtualni-prohlidka-musea>).

Do mapy nerostných surovin zakreslete ložiska hnědého uhlí a kaolinu.

Karlovy Vary jsou proslulé také výrobou **oplatek**, bylinného likéru **Becherovka** a **minerální vody Mattoni**.

Přesný recept na výrobu Becherovky znají jen dva lidé, kteří jednou týdně připravují směs bylin a koření pro výrobu tohoto likéru.

V podhůří **Krušných hor** je rozvinut **textilní průmysl** (např. ve městech Aš, Cheb a Kraslice). Zalesněné území poskytuje dostatek dřeva pro **dřevozpracující průmysl**. Do mnoha zemí světa se vyvážejí **hudební nástroje** vyráběné ve městech **Luby** (strunné) a **Kraslice** (žesťové).

Jaké značky hudebních nástrojů se vyrábějí v Lubech a v Kraslicích?

Nejdůležitějším odvětvím hospodářství je **lázeňství**, se kterým je spojeno hoteliérství a restaurátérství. Pro rozvoj cestovního ruchu jsou vytvořeny i **příznivé dopravní podmínky**. Krajem probíhají **dva hlavní silniční tahy** směřující z **Prahy** a z **Plzně** do **Německa**.

Hlavními **železničními tratěmi** vedoucími přes Karlovarský kraj jsou trasy: Plzeň–Mariánské Lázně–Cheb a dále do SRN a Cheb–Karlovy Vary–Ústí nad Labem.

Součástí dopravní vybavenosti kraje je i **mezinárodní letiště v Karlových Varech**.

Vyhledejte popsané trasy na mapě. Do kterých velkých německých měst vedou? Přes které hraniční přechody můžete projet nebo projít do sousedního Německa?

ZAJÍMAVOSTI Z KRAJE

Karlovarský kraj každoročně navštíví velký počet turistů. Je zde množství přírodních památek (např. **CHKO Slavkovský les** a **Český les**, **NPR Soos**) i kulturních památek (hrad **Loket**, zámek **Bečov nad Teplou**, městská památková zóna v **Chebu** aj.).

Karlovy Vary každoročně hostí **Mezinárodní filmový festival** – soutěžní přehlídku nových filmů.

Prohlédněte si největší zajímavosti z kraje na <http://www.kr-karlovarsky.cz/Turisticky/topten/>.

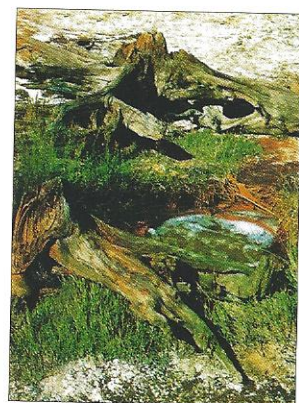
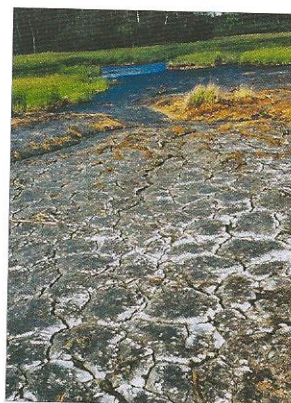
Luby u Chebu – výroba strunných hudebních nástrojů s dlouholetou tradicí

Františkovy Lázně – lázeňské středisko poblíž města Cheb

Loket – hrad se tyčí nad řekou Ohří (CHKO Slavkovský les)

přírodní rezervace Soos – rašelinisté s vývěry minerálních vod a plynů (mofety) jsou pozůstatkem sopečné činnosti

Karlovarský kraj je světoznámý lázeňský region. Nejnavštěvovanější jsou lázně Karlovy Vary, Mariánské Lázně a Františkovy Lázně. V kraji se těží hnědé uhlí pro výrobu elektrické energie a kaolin pro výrobu porcelánu. V důsledku těžby hnědého uhlí došlo k narušení životního prostředí.

6. ÚSTECKÝ KRAJ

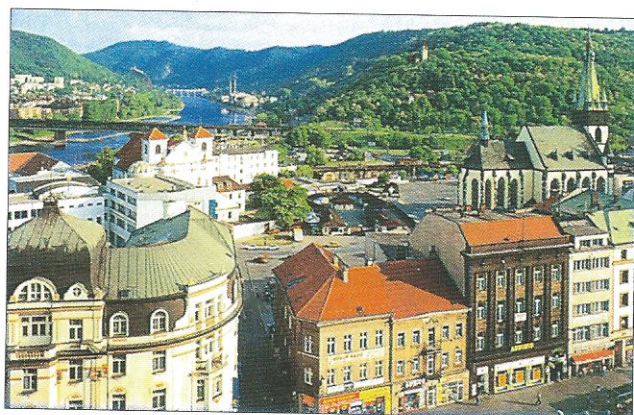
znak kraje

poloha kraje a krajského města v ČR

Základní údaje Ústeckého kraje k 1/2008

Krajské město:	Ústí nad Labem
Rozloha:	5 335 km ²
Počet obyvatel:	831 180
Hustota zalidnění:	156 obyvatel/km ²
Oficiální web krajského úřadu:	www.kr-ustecky.cz

Ústí nad Labem – v centru se nachází gotický chrám s nejznámější šikmou věží u nás. Bombardování za 2. světové války ji vychýlilo o 2 metry.

Ústecký kraj se vyznačuje různorodým charakterem krajiny. Na jedné straně zde můžeme obdivovat přírodní krásy **národního parku České Švýcarsko** se slavnou **Pravčickou bránou**, na straně druhé zde najdeme krajinu zdevastovanou **těžbou hnědého uhlí** a zplodinami z tepelných elektráren. V okolí města **Teplice** se podobně jako na Karlovarsku vyskytují **prameny minerálních vod s lázněmi**.

Lázně v Teplicích, Bilině a Dubí vyhledávaly už v minulosti slavné osobnosti – např. Johann Wolfgang Goethe a Ludwig van Beethoven.

Zjistěte, které české lázně jsou nejstarší.

Průmyslová činnost má dodnes nepříznivý dopad na **kvalitu životního prostředí**. Kraj zaujímá prvenství v emisích oxidu siřičitého a dusíku. Rozvinutá povrchová těžba poškodila přirozenou tvář krajiny. Jen velmi nákladnou rekultivací* dochází k její postupné obnově.

Rozdělte se do skupin. Do příští hodiny společně zjistěte, čím se proslavily významné osobnosti uvedené v přehledu.

Pamětihodnosti	♀ Ústí nad Labem
	🏰 Děčín
	🏰 pevnost Terezín
	🏰 rotunda svatého Jiří na Řípě
	🏰 Červený hrádek

Přírodní zajímavosti	1 Pravčická brána
	2 Říp
	3 Porta Bohemica (Brána Čech)
	4 Milešovka
	🍷 chmelnice

Významné osobnosti	F. M. Brokoff (1688–1731) (narozen u Chomutova)
	Miroslav Tyrš (1832–1884) (narozen v Děčíně)
	F. J. Gerstner (1756–1832) (narozen v Chomutově)
	Jaroslav Vrchlický (1853–1912) (narozen v Lounech)
	J. E. Purkyně (1787–1869) (narozen v Libochovicích)

devastovaná krajina: *anglicky* – devastated landscape [devəsteɪtɪd 'lændskeɪp]
německy – die Landverwüstung

**rekultivace* – soubor postupů, které mají za úkol zahladit negativní zásah do přírody

J. E. Purkyně: Dějepis 8, str. 43; J. Vrchlický: Čítanka 8, str. 55–56

PŘÍRODNÍ PODMÍNKY

Ústecký kraj leží na **severozápadě** České republiky. Přírodní hranice s Německem je tvořena pásmem **Krušných hor**, **Labskými pískovci** a **Lužickými horami**. Ve středu kraje se rozprostírá **České středohoří**, jižně od něj **Česká křídová tabule**, ze které vystupuje hora **Říp**.

Zjistěte, se kterou německou spolkovou zemí kraj sousedí.

Která pověst souvisí s Řípem – historicky nejznámější českou horou?

Dokážete podle vrstevnic poznat, které kopce v Českém středohoří jsou vyhaslémi sopkami? Použijte turistickou mapu.

V kraji leží **nejníže položené místo** celé ČR. Je to hladina řeky **Labe u Hřenska** (115 m n. m.).

Podle geologické mapy zjistěte, ze kterých hornin jsou převážně tvořeny Krušné hory.

Většinu území odvodňuje **Labe**. Jeho hlavními přítoky jsou řeky **Ploučnice** a **Ohře**. Na Ohři je postavena přehradní nádrž **Nechranice**.

Zjistěte informace o největší vodní ploše v ČR, která vzniká na území kraje. Rozkládá se na místě vytěžených hnědouhelných dolů u Mostu.

Nejdůležitějším chráněným územím je NP České Švýcarsko, na území kraje se rozkládají CHKO Labské pískovce a České středohoří.

OBYVATELSTVO A SÍDLA

Kraj má poměrně vysokou hustotu zalidnění. **Nejhustěji** jsou osídleny **podkrušnohorské pánve**, kde vznikla velká města **Chomutov**, **Most** a **Teplice**. Na Labi leží krajské město **Ústí nad Labem** a město **Děčín**.

Podle mapy vyhodnoťte celkovou míru urbanizace (strukturu a velikost sídel) v kraji ve srovnání s ostatními kraji ČR.

Pokles těžby hnědého uhlí a útlum s ním spojené průmyslové výroby na konci 20. století způsobily, že kraj má v rámci celé země **nejvyšší míru nezaměstnanosti**.

HOSPODÁŘSTVÍ

V kraji lze nalézt několik odlišných oblastí. Jednou je **Podkrušnohoří** (kolem měst Chomutov, Most, Teplice) s vysoce **rozvinutou průmyslovou výrobou**. Další je **zemědělská oblast** podél toků **Labe** a **Ohře**. Typicky **periferním*** **územím** je těžko dostupná oblast **Šluknovského výběžku**.

Uvedené oblasti vyhledejte na mapě a určete jejich významná centra.

Zemědělská půda zaujímá víc než polovinu rozlohy kraje. Vyskytuje se zde úrodná **černozem** nebo **hnědozem**. Nejlepší podmínky pro zemědělství jsou podél toku **Labe** a **Ohře**, kde se daří **ovoci** a **zelenině**. V okolí měst **Žatec**, **Louny** a **Litoměřice** se pěstuje světově proslulý **chmel**.

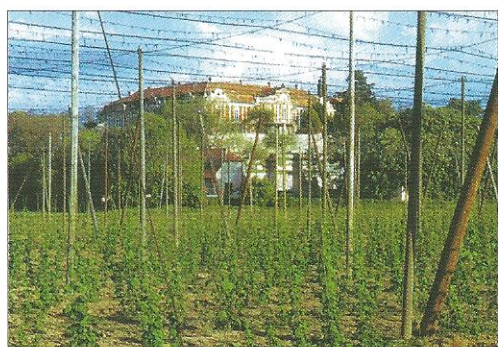
hora Říp – na vrcholu stojí rotunda sv. Jiří
V roce 1868 byl z Řípu převezen základní kámen pro stavbu Národního divadla.

Milešovka – vyhaslá sopka
Na jejím vrcholu je známá meteorologická stanice. Víte, ve kterém pohoří se nachází?

Děčín – město s největším českým říčním přístavem. Rozkládá se po obou březích řeky Labe. Na soutoku Labe a Ploučnice se tyčí zámek, který nahradil původní přemyslovský hrad. Pod zámkem kotví vyhlídková loď Děčín.

chmelnice
Chmel se pěstuje po drátěné konstrukci upevněné na dřevěných nebo betonových sloupech.

pískovec: *anglicky* – sandstone ['sændstəʊn]
německy – der Sandstein

**periferní* – okrajový

K čemu se používá chmel? Zjistěte o něm bližší informace.

Skvělou pověst mají vína z Litoměřicka. Vinná réva se pěstuje i na pozemcích zrekultivovaných po těžbě hnědého uhlí.

Zakreslete si do mapy oblasti těžby hnědého uhlí a vápence v kraji.

V **Mostecké hnědouhelné pánvi** se těží **hnědé uhlí**, v poslední době je jeho těžba omezována. V blízkosti uhelných dolů byly vybudovány naše největší **tepelné elektrárny** (Prunéřov, Tušimice a Počerady). Rozvinutý je **chemický průmysl**. Na zpracování ropy je zaměřena **rafinerie v Litvínově** (Chemopetrol). Její produkty využívá **zpracovatelský chemický průmysl** (např. Setuza v Ústí nad Labem, vyrábějící mýdla, zubní pasty apod.). V kraji je zastoupen také **sklářský průmysl** (Glavunion Teplice).

Ačkoliv v 90. letech došlo k výraznému omezení těžby hnědého uhlí, následky v krajině jsou dnes katastrofální. Životní prostředí negativně ovlivňují také tepelné elektrárny v Prunéřově a Tušimicích.

Uvedená průmyslová centra zakreslete do mapky. Co bylo hlavní příčinou vzniku závodu Chemopetrol v Litvínově?

Kraj má důležitou **dopravní polohu**. Prochází jím významná silnice **E55** spojující sever a jih Evropy. Hlavním železničním tahem je **mezinárodní trať** vedoucí z Německa přes Ústí nad Labem do Prahy. **Labe** je důležitou vodní cestou pro **nákladní dopravu**, spojuje náš stát se Severním mořem.

Jak se nazývá nejvýznamnější přístav na Labi v ČR? Do kterého námořního přístavu při Severním moři Labe přitéká?

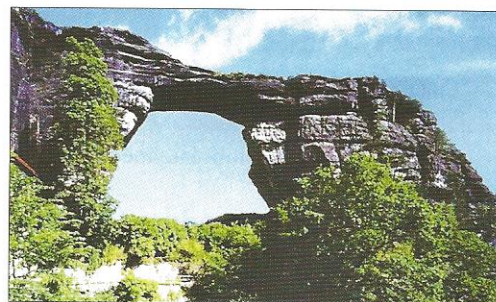
ZAJÍMAVOSTI Z KRAJE

Častým cílem turistů je **NP České Švýcarsko**. Většina NP je pokryta hlubokými lesy, které si místy uchovaly původní pralesovitý charakter. Nejvyhledávanější jsou zde pískovcová „skalní města“ se zvláštními útvary – např. „věžemi“ a „branami“.

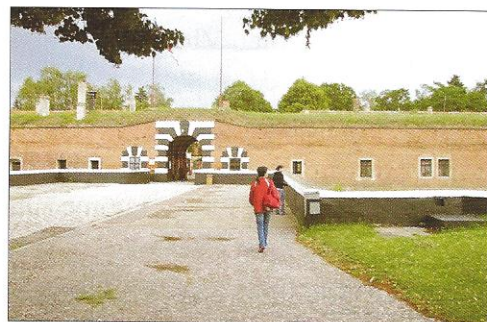
Kraj má velké množství historických památek. K nejznámějším patří románská **rotunda sv. Jiří na hoře Říp** nebo **zámky Teplice, Duchcov a Libochovice**.

Roku 1780 založil Josef II. pevnost Terezín, kterou později vyhlásil královským městem. Na počest koho byl Terezín pojmenován?

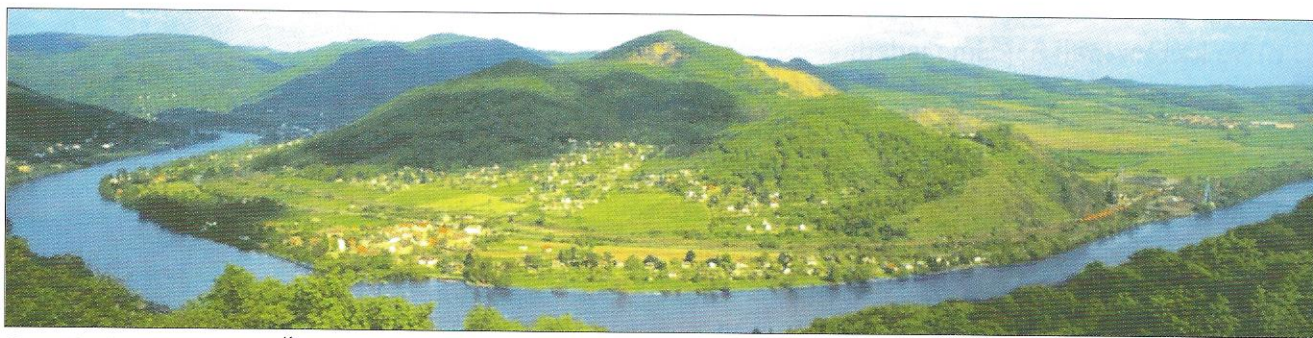
V Litoměřicích zemřel básník Karel Hynek Mácha. Jeho ostatky byly po okupaci ČR v r. 1938 převezeny z Litoměřic na pražský Slavín.

Pravčická brána – největší skalní brána v Evropě. Vznikla narušením pískovcové skály v důsledku eroze (NP České Švýcarsko).

Terezín – město s pevností, která za 2. světové války neblaze proslula jako koncentrační tábor. Dnes je zde zřízen Památník Terezín.

Porta Bohemica (Brána Čech) – údolí podél toku Labe, kterým řeka vstupuje do Českého středohoří

Ústecký kraj je důležitou průmyslovou oblastí. Těží se zde nejvíc hnědého uhlí v ČR a zdejší tepelné elektrárny vyrábějí významnou část elektrické energie. Důležitý je chemický průmysl. Děčín je největším přístavem v ČR. Atraktivní přírodní oblastí je NP České Švýcarsko.

7. LIBERECKÝ KRAJ

znak kraje

poloha kraje a krajského města v ČR

Základní údaje Libereckého kraje k 1/2008

Krajské město:	Liberec
Rozloha:	3 163 km²
Počet obyvatel:	433 948
Hustota zalidnění:	137 obyvatel/km²
Oficiální web krajského úřadu:	www.kraj-lbc.cz

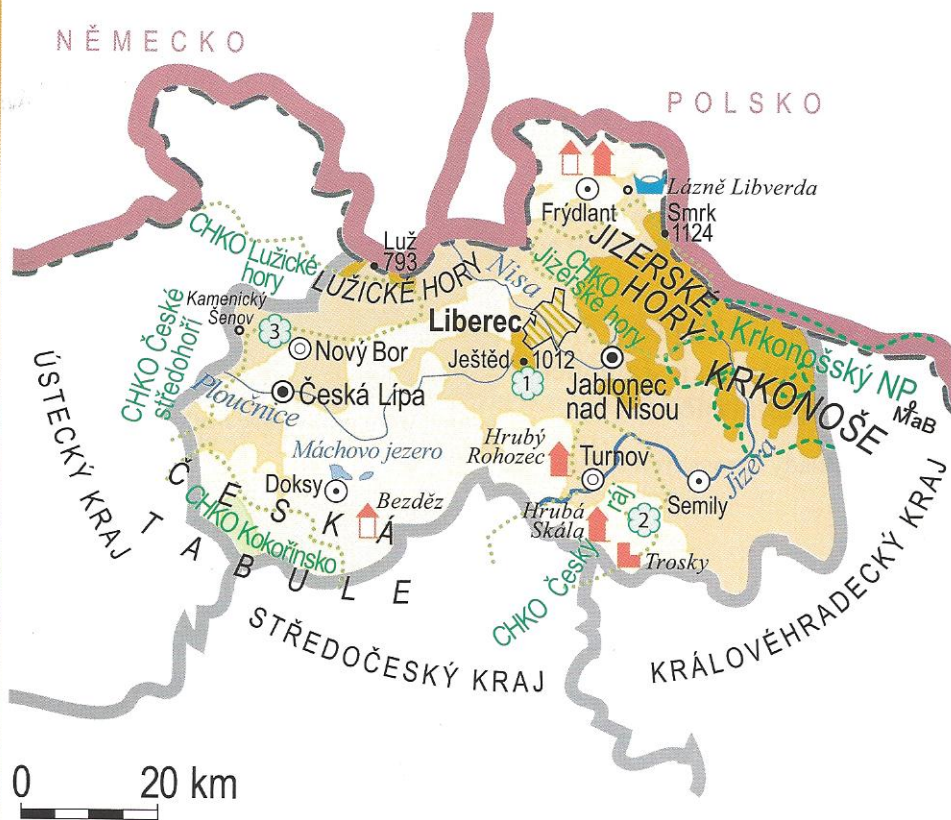
Liberec – novorenesanční radnice, jeden ze symbolů města

Liberecký kraj je po Praze **druhým nejmenším krajem** v České republice. Výjimečná krajina **Českého ráje** s přírodními útvary a kulturně historickými památkami se každoročně stává cílem mnoha tuzemských i zahraničních návštěvníků.

Vyhledejte na mapě všechny CHKO, které v kraji leží nebo do něj zasahují. Najdeme zde národní park?

Turistické i sportovní vyžití poskytují **Jizerské hory** a **Krkonoše**. Velmi oblíbený je lyžařský areál s kvalitními sjezdovkami a skokanskými můstky na vrcholu **Ještěd** u Liberce.

Rozdělte se do skupin. Do příští hodiny společně zjistěte, čím se proslavily významné osobnosti uvedené v přehledu.

Pamětihodnosti	●	Liberec
	🏰	hrad Bezděz
	🏰	zámek Frýdlant
	🏰	zámek Hrubá Skála
	🏰	zámek Hrubý Rohozec

Přírodní zajímavosti	1	Ještěd
	2	Hruboskalsko
	3	Máchovo jezero
	3	Panská skála u Kamenického Šenova

Významné osobnosti	Vlasta Burian (1891–1962) (narozen v Liberci)	
	K. H. Mácha (1810–1836) (pobýval v okolí hradu Bezděz a Máchova jezera, umístil sem děj své slavné básně Máj)	
	Ivan Olbracht (1882–1952) (narozen v Semilech)	
	Karolina Světlá (1830–1899) (pobývala v Podještědí)	
	Ferdinand Porsche (1875–1951) (narozen v Liberci)	

skokanský můstek: *anglicky* – **ski jump** ['ski: džámp]
německy – **die Sprungschanze**

K. H. Mácha: Dějepis 8, str. 50
K. H. Mácha: Čítanka 8, str. 29–31
Karolina Světlá: Čítanka 8, str. 52–53

PŘÍRODNÍ PODMÍNKY

Severní okraj Libereckého kraje tvoří státní hranici s Němcem a Polskem. Ta probíhá po východní části **Lužických hor**, přes **Jizerské hory** až po západní **Krkonoše**.

Kraj je převážně **hornatý** a značně **zalesněný**. Nejznámějším vrcholem je **Ještěd** (1 012 m n. m.). Do jeho jižní části zasahuje **Česká tabule**.

Z mapy zjistíte, která hora je v kraji nejvyšší. Rozkládá se na jeho území naše nejvyšší hora Sněžka? Jaká je její nadmořská výška?

Severní svahy Jizerských hor patří k nejdeštivějším místům v republice. Nejvíce srážek za rok spadne v obci Bílý Potok (průměrně 1 705 mm).

Kraj je odvodňován z větší části přítoky **Labe**. V Jizerských horách pramení řeka **Jizera** a **Nisa**. Krajinu zpestřují vodní plochy, nejznámější z nich je rybník **Máchovo jezero**.

Přírodní hodnoty jsou chráněny v několika chráněných oblastech. Nejznámější je **CHKO Český ráj** se svými pískovcovými skalními útvary, která je nejstarší CHKO u nás. Na území kraje zasahují i NP **Krkonoše** a **CHKO Jizerské hory, Lužické hory, Kokořínsko**.

Romantický název Český ráj vytvořili nejspíš čeští obrozenci, kteří byli častými hosty v lázních Sedmihorky u Turnova.

Charakterizujte období našich dějin označované jako „české národní obrození“. Jmenujte nejvýznamnější české obrozence.

Místa uvedená v textu vyhledejte na mapě.

OBYVATELSTVO A SÍDLA

Podle počtu obyvatel je Liberecký kraj v rámci ČR druhý nejmenší. Výrazně převažuje **městské obyvatelstvo**. (V roce 2006 žilo ve městech 80 % všech obyvatel kraje.)

Čím myslíte, že je způsoben vysoký podíl městského obyvatelstva? Jaké je osídlení v Krkonoších a v Jizerských horách?

Nejvíce obyvatel je soustředěno v téměř stotisícovém krajském městě **Liberči**. Druhým největším městem je **Jablonec nad Nisou**. Obě města vytvářejí jednu **aglomeraci**.

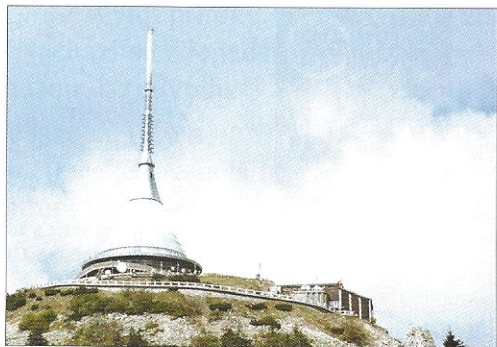
Vysvětlete pojem „aglomerace“. Uveďte příklady evropských aglomerací, které už znáte.

HOSPODÁŘSTVÍ

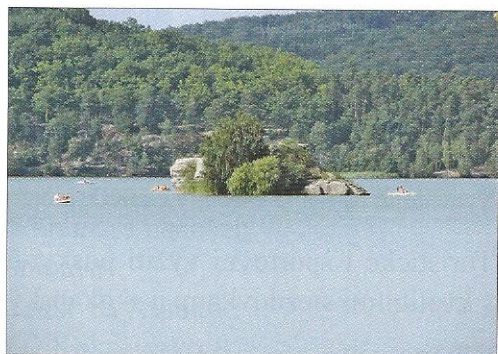
V hospodářství převládá **průmyslová výroba**.

Hornaté území s nižšími teplotami umožňuje pěstování **nenáročných plodin** (např. obilniny, brambory a len). Louky a pastviny v podhorských oblastech jsou využívány pro **živočišnou výrobu**.

V kraji se těží zejména kvalitní **sklářské písky** (Českolipsko a Novoborsko). Na jejich těžbu navazuje **sklářská výroba** (např. ve městě Kamenický Šenov).

Ještěd – vrchol nedaleko Liberce, na němž je postaven hotel s televizním vysílačem. Tvar budovy byl konstruován tak, aby odolala extrémním povětrnostním podmínkám.

Máchovo jezero – náš nejhlubší rybník (hloubka až 12 m). Je pojmenováno podle básníka Karla Hynky Máchy, kterému zdejší krajina učarovala.

meziměstská tramvajová trat' mezi Jabloncem a Libercem

Jablonec nad Jizerou – turisty oblíbená základna výletů

Vyrábějí se zde i světoznámé skleněné šperky – tzv. **bižuterie** (Jablonex Group v Jablonci nad Nisou). Nejvýznamnějším průmyslovým odvětvím je **strojírenství** – např. výroba železničních vagonů (v České Lípě) a odvětví s vazbou na výrobu automobilů v nedaleké Mladé Boleslavi. Na pěstování lnu v kraji v minulosti navázal **textilní průmysl** (v Liberci a okolí), který však v posledních letech **upadá**.

Velký význam pro ekonomiku kraje má **cestovní ruch**.

Součástí firmy Jablonex Group v Jablonci nad Nisou je Česká mincovna, která vyrábí mince pro Českou republiku.

Vysvětlete, co je příčinou úbytku textilních závodů na našem území.

Centra průmyslu a těžby uvedená v textu vyhledejte na mapě průmyslu a zakreslete je do obrysové mapy.

Zjistěte, co znamenala zkratka nákladních automobilu značky LIAZ, které se v minulosti vyráběly v Liberci.

ZAJÍMAVOSTI Z KRAJE

V **CHKO Český ráj** se nacházejí nejen pískovcové skály, ale také mnohé **historické památky**. Nádherný výhled do krajiny Českého ráje poskytuje **zřícenina hradu Trosky** nebo **zámek Hrubá Skála**. V jeho blízkosti (u města Turnov) dále naleznete **zámky Sychrov** a **Hrubý Rohozec**.

Pozoruhodným místem v oblasti Českého ráje (blízko zámku Hrubá Skála) je tzv. Kopicův statek s „přírodní sochařskou galerií“. Vytvořil ji Vojtěch Kopic, vlastenec a sochař – samouk, který v pískovcových skalách poblíž své chalupy vytesal postavy z českých dějin doplněné verši.

V blízkosti Máchova jezera se nachází hrad **Bezděz**, který se tyčí nad stejnojmennou obcí na kopci Velký Bezděz.

Na hradě Bezděz a v okolí Máchova jezera nacházel inspiraci ke svým dílům náš nejvýznamnější romantický básník Karel Hynek Mácha (báseň „Máj“ a lyrická próza „Večer na Bezdězu“).

Historii výroby skla v Libereckém kraji nám připomene např. **Muzeum skla a bižuterie** v Jablonci nad Nisou.

Hlavním cílem turistů i lyžařů jsou **Jizerské hory** a **Krkonoše**, pro vodní sporty je využíváno **Máchovo jezero**.

V Liberci se nachází nejstarší zoologická a botanická zahrada v ČR.

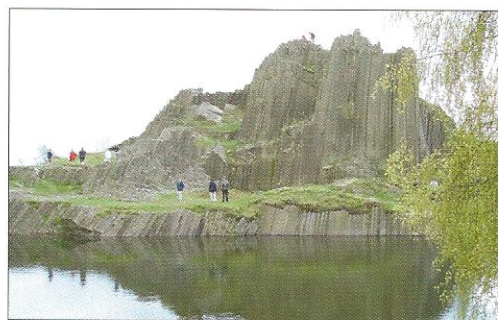
Je Máchovo jezero přírodní, nebo umělá vodní nádrž?

Víte, jaká významná lyžařská soutěž se konala v Libereckém kraji v roce 2009?

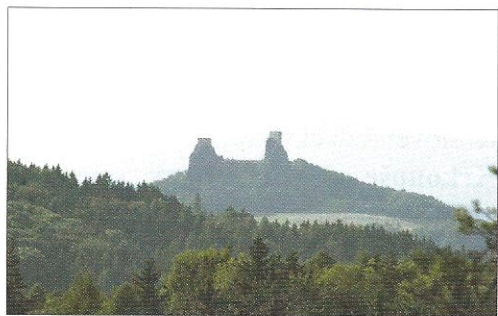
Najděte na mapě největší lyžařská střediska v kraji.

Vyhledejte zajímavosti z kraje na: <http://www.liberecky-kraj.cz>.

Liberecký kraj je převážně hornatý s drsným podnebím, což omezuje zemědělskou výrobu. Dlouhou tradici zde má textilní a sklářský průmysl, světově proslulá je bižuterie z Jablonce nad Nisou. Turisticky atraktivní jsou pohraniční hory (zejména Krkonoše) a skalní útvary Českého ráje.

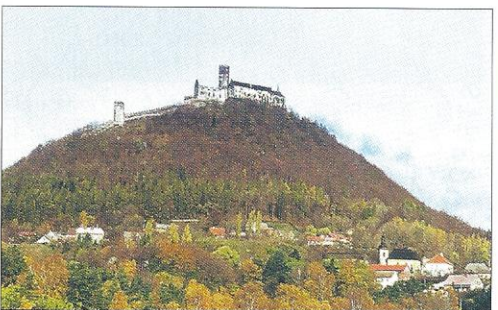
Panská skála u Kamenického Šenova (CHKO České středohoří) – čedičová skála, která se sloupovitě rozpadla a vytvořila útvar lidově zvaný „varhany“

zřícenina hradu Trosky – hrad byl postaven ve 14. století, vyhořel při dobývání Švédy během třicetileté války (v pozadí hora Kozákův)

Hrubá Skála – renesanční zámek postavený na vrcholu pískovcové skály v oblasti zvané Hruboskalsko (CHKO Český ráj)

Bezděz – hrad ční nad stejnojmennou obcí nedaleko Máchova jezera. Vybudován byl Přemyslem Otakarem II. ve 13. století.

8. KRÁLOVÉHRADECKÝ KRAJ

znak kraje

poloha kraje a krajského města v ČR

Základní údaje Královéhradeckého kraje k 1/2008

Krajské město:	Hradec Králové
Rozloha:	4 758 km ²
Počet obyvatel:	552 212
Hustota zalidnění:	116 obyvatel/km ²
Oficiální web krajského úřadu:	www.kr-kralovehradecky.cz

Hradec Králové – mariánský sloup a gotický chrám na Velkém náměstí

Královéhradecký kraj se vyznačuje velkými rozdíly nadmořské výšky. Zatímco sever a východ vyplňují **Krkonoše** a **Orlické hory**, směrem k jihozápadu se krajina snižuje do **Polabské nížiny**. Pro svou jedinečnou malebnost patří mezi **turisticky nejvyhledávanější místa** České republiky.

Navštívili jste Krkonoše nebo skalní útvary Broumovska či Českého ráje? Sdělte spolužákům svoje zážitky.

Okolí města Česká Skalice je známé z literární tvorby **Boženy Němcové**, která zde prožila svoje dětství. Jak se nazývá kniha, jejíž děj se odehrává v této oblasti? Ve kterém století Božena Němcová žila?

Rozdělte se do skupin. Do příští hodiny společně zjistěte, čím se proslavily významné osobnosti uvedené v přehledu.

Pamětihodnosti	● Hradec Králové
	🏰 Babiččino údolí
	✂ Chlumec nad Cidlinou (1775)
	✂ Sadová (1866)
	🏰 hrad Kost
	🏰 zámek Opočno

Přírodní zajímavosti	🌳 MAB Krkonoše
	1 Sněžka
	2 Adršpaško-teplické skály
	3 Prachovské skály
	4 Broumovské stěny

Významné osobnosti	Karel Čapek (1890–1938) (narozen v Malých Svatoňovicích)
	Karel Jaromír Erben (1811–1870) (narozen v Miletíně)
	Alois Jirásek (1851–1930) (narozen v Hronově)
	Matěj Kopecký (1775–1847) (narozen v Libčanech)
	Božena Němcová (1820–1862) (dětství prožila v Ratibořicích)
	Karel Poláček (1892–1944) (narozen v Rychnově nad Kněžnou)
	Eduard Štorch (1878–1956) (narozen v Ostroměři u Jičína)

malebnost: **anglicky** – picturesqueness [ˈpɪkʃəˈresknɪs]
německy – die Malerhaftigkeit

Matěj Kopecký: Dějepis 8, str. 42; Čítanka 8, str. 4
Božena Němcová: Čítanka 8, str. 36–38; K. J. Erben: Čítanka 8, str. 32
A. Jirásek: Čítanka 8, str. 60–61; Karel Čapek: Čítanka 8, str. 95

PŘÍRODNÍ PODMÍNKY

Královéhradecký kraj leží v severovýchodní části Čech při hranici s Polskem. Sever kraje vyplňuje naše nejvyšší pohoří **Krkonoše** včetně nejvyšší hory ČR **Sněžky** (1602 m n. m.). Pramení zde naše nejvodnatější řeka **Labe**.

Porovnejte nejvyšší nadmořské výšky Krkonoš a Alp. Posuďte, zda jsou Krkonoše velehory.

Vyjmenujte hlavní přítoky Labe protékající územím Královéhradeckého kraje. Které z nich jsou levostranné a které pravostranné?

Na východě kraje se rozkládají **Orlické hory**, které se směrem na západ snižují do úrodné **Polabské nížiny**. Ta zaujímá celou jižní polovinu kraje.

Nejvýznamnější přírodní oblasti kraje jsou chráněny v **NP Krkonoše** a **CHKO Orlické hory, Český ráj a Broumovsko**.

Na území kterých krajů se rozprostírá CHKO Český ráj? Jakým druhem horniny jsou tvořeny zdejší skály?

Krkonošský národní park je nejstarší NP v ČR, byl vyhlášen v roce 1963.

Poznáte, kterou rostlinu má KRNAP ve znaku?

Kraj patří mezi nejvydatnější zásobárny kvalitní pitné vody v ČR (např. podzemní prameny v Adršpašských skalách – CHKO Broumovsko).

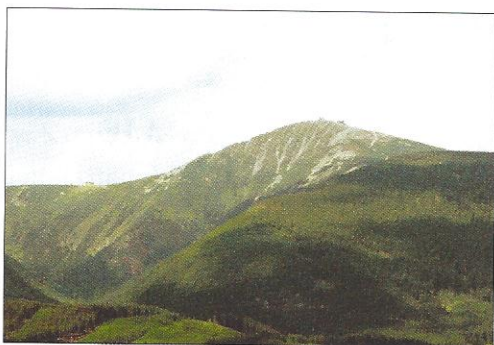

znak KRNAPu

Najděte informace o přehradní nádrži Les Království nedaleko Dvora Králové nad Labem. Na které řece leží, kdy byla postavena a proč?

Prachovské skály (CHKO Český ráj). Nejnavštěvovanější „skalní město“ tvořené různě tvarovanými pískovci. Leží nedaleko města Jičín známého z pohádek o loupežníku Rumcajsovi.

Sněžka (1602 m n. m. Krkonoše) – nejvyšší hora České republiky

OBYVATELSTVO A SÍDLA

V kraji převažují **menší sídla**. Krajským městem je **Hradec Králové**, který patří mezi významná univerzitní města. Dalšími důležitými středisky jsou města **Trutnov, Náchod a Jičín**. **Hustota zalidnění** je **vyšší** na jihu v oblasti **Polabské nížiny**, zejména v okolí Hradce Králové a Jičína.

Vypočítejte vzdušnou vzdálenost z krajské metropole Hradec Králové do Prahy.

Pomocí statistických údajů zdůvodněte, proč město Hradec Králové nepatří mezi naše velkoměsta.

rekonstrukce bitvy u vesnice Sadová

U vesnice Sadová poblíž Hradce Králové se v roce 1866 odehrála rozhodující bitva prusko-rakouské války, ve které Prusko a Rakousko bojovaly o vliv v Německu. Který z obou států utrpěl v této bitvě drtivou porážku?

HOSPODÁŘSTVÍ

V kraji je nadprůměrný podíl **zemědělské půdy a lesních porostů**. **Zemědělství** je soustředěno v úrodné **Polabské nížině**. Pěstují se převážně **obilniny** (zejména pšenice), **olejniny** (řepka olejka) a **řepa cukrovka**. Ve vyšších polohách se daří jen méně náročným plodinám jako jsou **brambory a len**.

V roce 2006 představovala zemědělská půda téměř 60% z celkové rozlohy kraje a lesy pokrývaly 31% jeho území. Nikoliv náhodou je proto v Hradci Králové umístěno vedení státního podniku Lesy České republiky.

Určete, v které části kraje převládají plochy zemědělské půdy a v které lesní porosty.

úrodná nížina: *anglicky* – **fertile lowland** [ˈfɜːtaɪl ˈləʊlənd]
německy – **das fruchtbare Tiefland**

povstání u Chlumce nad Cidlinou: Dějepis 8, str. 27
bitva u Sadové: Dějepis 8, str. 65

Nerostné bohatství kraje je nevelké. Nejdůležitějším průmyslovým odvětvím je **strojírenství**, jeho hlavním centrem je **Hradec Králové** (např. výroba motorů a zařízení pro potravinářský průmysl).

Elektrotechnický průmysl se rozvinul v Trutnově (např. výroba elektrických a optických přístrojů). Zastoupen je i **gumárenský průmysl** (např. Rubena v Náchodě).

Ke kterému průmyslovému odvětví řadíme gumárenský průmysl?

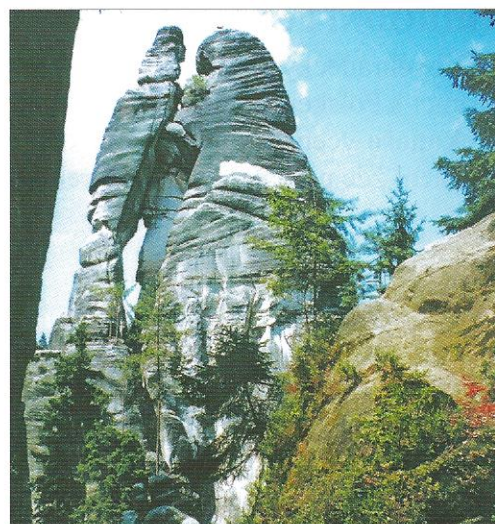
Město **Vamberk** je proslulé výrobou **ruční krajky**.

V **Hradci Králové** se vyrábějí **klavíry** značky **Petrol**.

Textilní průmysl, který byl pro kraj typický (např. ve Dvoře Králové nad Labem), v posledních letech **upadá**.

Významným zdrojem příjmů kraje je **cestovní ruch**.

Centra průmyslové výroby uvedená v textu vyhledejte na mapě průmyslu a zakreslete je do obrysové mapky.

Milenci – nejvyšší vrchol pískovcových Adršpašsko-teplických skal (CHKO Broumovsko) mezi Trutnovem a Broumovem

ZAJÍMAVOSTI Z KRAJE

Krkonošský národní park patří k nejnavštěvovanějším turistickým oblastem u nás. Hlavními centry zimních sportů a turistiky jsou obce Špindlerův Mlýn a Pec pod Sněžkou.

V CHKO Český ráj a Broumovsko se vyskytují proslulé pískovcové útvary – tzv. „skalní města“.

Skalní města vznikla v druhohorách. Pískovec z druhohorních moří tvořil původně skalní plošiny. Ty byly rozrušovány dešťovou vodou, která pronikala do puklin. Erozí vznikly strmé stěny i pískovcové věže, typické pro skalní města.

Ve kterých CHKO nebo NP najdeme Adršpašsko-teplické skály, Broumovské vrchy, Prachovské skály, obec Špindlerův Mlýn a vrch Velká Deštná?

K zajímavostem kraje patří pohyblivý **betlém** v obci **Třebechovice pod Orebem** a **Muzeum krajky** ve **Vamberku**.

V **České Skalici** je možno navštívit **Muzeum Boženy Němcové**.

K historickým památkám patří např. **zámek Častolovice** a **Opočno** nebo **hrad Kost**.

Ve **Dvoře Králové nad Labem** se nachází naše **největší zoologická zahrada** s oblíbeným safari.

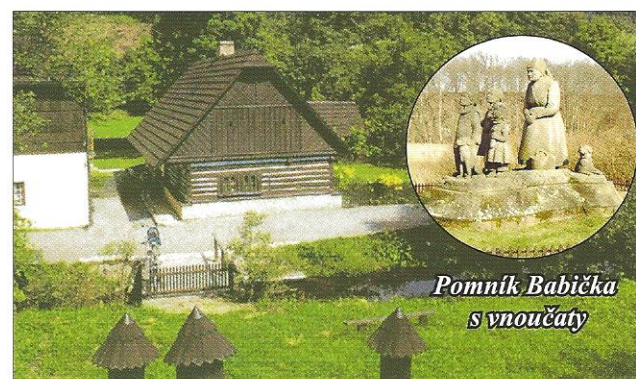
Zjistěte, která řeka protéká Babiččiným údolím.

Vysvětlíte, co je safari.

Víte něco bližšího o ZOO ve Dvoře Králové nad Labem?

hrad Kost (CHKO Český ráj) je postaven z pískovcových kvádrů na výběžku pískovcové skály. Patří k nejzachovalejším hradům u nás.

Pomník Babička s vnoučaty

Babiččino údolí (u České Skalice) je pojmenováno podle knihy „Babička“ spisovatelky Boženy Němcové, která zde prožila svoje dětství. Najdete tu zámek Ratibořice a další místa známá z knihy.

V Královéhradeckém kraji se rozkládají úrodná Polabská nížina i nejvyšší pohoří České republiky Krkonoše s nejvyšší horou Sněžkou. Z průmyslových odvětví jsou významné strojírenství a elektrotechnika. Cestovní ruch těží z krásné přírody Krkonoš a pískovcových skalních měst.

9. PARDUBICKÝ KRAJ

znak kraje

poloha kraje a krajského města v ČR

Základní údaje Pardubického kraje k 1/2008

Krajské město:	Pardubice
Rozloha:	4 519 km ²
Počet obyvatel:	511 400
Hustota zalidnění:	113 obyvatel/km ²
Oficiální web krajského úřadu:	www.pardubickykraj.cz

Pardubice

Pardubický kraj se svou rozlohou řadí k těm **menším**. Na jeho území najdou návštěvníci mnohé pamětihodnosti – významné hrady, zámky i církevní památky.

Pro přírodu Pardubického kraje je typická rozmanitost a kontrasty. Krajina se zvedá z úrodné **Polabské nížiny** až k **Orlickým horám**.

Kraj je známý chovem koní v **Kladrubech nad Labem**. Více než stoletou tradici má nejstarší a nejtěžší dostih kontinentální Evropy **Velká pardubická steeplechase** ['sti:plčeis]* v Pardubicích.

Co víte o tomto závodě? Kolik měří metrů? Co je Taxisův příkop? Kdo vyhrál poslední závod „Velká pardubická“?

Rozdělte se do skupin. Do příští hodiny společně zjistěte, čím se proslavily významné osobnosti uvedené v přehledu.

Pamětihodnosti	Pardubice, Chrudim, Polička
	skanzen Vysočina
	Kunětická hora
	muzeum Holice, Ležáky
	Nové Hradky
Přírodní zajímavosti	1 Králíkův Sněžník
	2 Zemská brána
	3 CHKO Železné hory
	4 Toulavcovy maštale
	nádrž Seč
Významné osobnosti	Prokop Diviš (1698–1765) (narozen v Helvíkovcích u Žamberka)
	Josef Ressel (1793–1857) (narozen v Chrudimi)
	Bedřich Smetana (1824–1884) (narozen v Litomyšli)
	Emil Holub (1847–1902) (narozen v Holicích u Pardubic)
	Jan Kašpar (1883–1927) (narozen v Pardubicích)

chov koní: *anglicky* – horse breeding [ho:s'bri:diŋ]
německy – die Pferdezucht

**steeplechase* – dostih

P. Diviš, J. Ressel: Dějepis 8, str. 90
Bedřich Smetana: Dějepis 8, str. 91; Čítanka 8, str. 58
Jan Kašpar: Dějepis 8, str. 89

PŘÍRODNÍ PODMÍNKY

Pardubický kraj se nachází ve východní části Čech. Hranice kraje lemují **Orlické hory**, **Králický Sněžník** (se stejnojmenným nejvyšším vrcholem kraje: 1424 m n. m.), **Žďárské vrchy** a **Železné hory**. Střed a západ kraje je tvořen úrodnými **tabulemi** – **Orlickou** a **Východolabskou**.

1A

Na mapě vyhledejte třetí nejvyšší horský masiv České republiky a popište, kde leží.

Západní částí kraje protéká **Labe**. V kraji pramení řeky **Morava**, **Svitava**, **Chrudimka** a **Tichá Orlice**. Na středním toku Chrudimky je vybudována **přehradní nádrž Seč**.

2A

Vyhledejte místa, kde uvedené řeky pramení. Do které řeky se vlévají a ke kterému úmoří patří? Proč bývá Králický Sněžník nazýván „střechou Evropy“?

PT

Příroda Orlických hor, Žďárských vrchů a Železných hor je chráněna v **CHKO**. Celá oblast Králického Sněžníku se zbytky původní vegetace a vrchovištním rašeliništěm je vyhlášena **národní přírodní rezervací**.

Z

Pardubický kraj je mimořádně významnou vodohospodářskou oblastí. V kraji jsou např. i zdroje pitné vody pro jihomoravské město Brno. Zásoby podzemních vod se nacházejí zejména na okraji České křídové tabule.

1

V které části kraje byste hledali tyto oblasti přirozených zásob podzemních vod? Co znamená vyhlášení chráněných pásem pitných vod pro běžného návštěvníka těchto oblastí a co pro místní obyvatele?

OBYVATELSTVO A SÍDLA

Odedávna byla **nejhustěji osídlena** oblast úrodné **Polabské nížiny**. Pro kraj je typická **hustá síť malých měst a vesnic**. Jediným velkým městem je krajské město **Pardubice**, ostatní obce jsou výrazně menší.

HOSPODÁŘSTVÍ

V kraji převládá **zemědělská půda**. Luční a pastevní plochy jsou více zastoupeny v podhorských oblastech.

2

Víte, které druhy lesních kultur převládají v horských a které v nížiných oblastech?

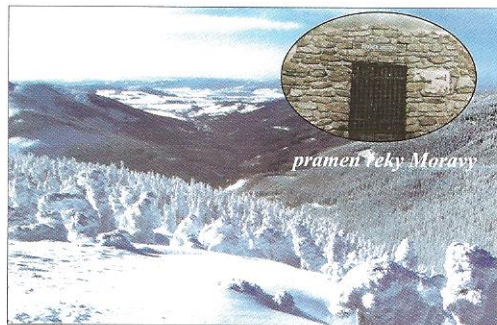
Nejvýznamnější zemědělskou oblastí kraje je úrodná **Polabská nížina**. Pěstují se zde převážně **obilniny**, z okopanin **řepa cukrovka** a **brambory**, z olejin **řepka olejka**.

Místní zemědělské suroviny zpracovává **potravinářský průmysl**. Pardubice se proslavily výrobou **perníku**.

Z

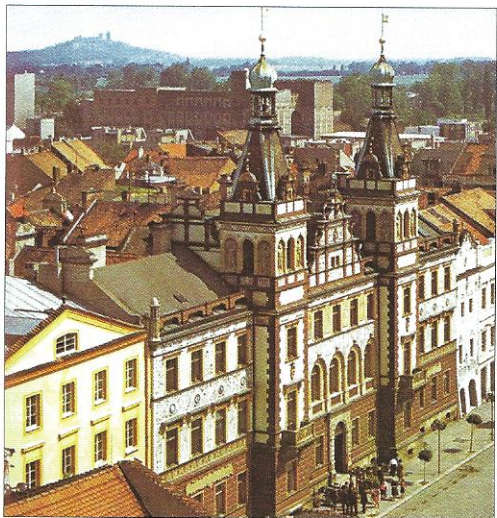
Do těsta k výrobě perníku se v minulosti přidával pepř. Právě ten dal vzniknout názvu „peprník“, ze kterého se později vyvinul „perník“.

Nejdůležitějším průmyslem v kraji je **strojírenství** (např. IVECO ve Vysokém Mýtě – výroba autobusů i ETA v Hlinsku – výroba domácích elektrospotřebičů).

pramen řeky Moravy

Králický Sněžník (1424 m n. m.) – jedna z nejnavštěvovanějších hor. Na svazích Králického Sněžníku pramení řeka Morava.

Pardubice – historické jádro s radnicí, v pozadí Kunětická hora

Holice – Africké muzeum Emila Holuba, světoznámého cestovatele. Jsou zde uloženy sbírky z jeho cest po Africe.

úrodná oblast Polabské nížiny

V **Pardubicích** a okolí je soustředěn **petrochemický průmysl** (ropná rafinerie Paramo).

Ve městech **Opatovice** a **Chvaletice** byly při řece Labi postaveny **tepelné elektrárny**.

Proč byly tepelné elektrárny postaveny v blízkosti Labe? Jaká surovina se v tepelných elektrárnách využívá? Jaké další typy elektráren znáte?

Centra průmyslové výroby uvedená v textu vyhledejte na mapě průmyslu a zakreslete je do obrysové mapy.

Pardubický kraj má **výhodnou dopravní polohu**. Prochází tudy hlavní železniční trať, která tvoří součást mezinárodního železničního koridoru Berlín–Praha–Brno–Vídeň.

Na území kraje byl zprovozněn první **úsek dálnice D11**, která povede z Hradce Králové do Prahy.

ZAJÍMAVOSTI Z KRAJE

Nejvýznamnější historickou památkou dané oblasti je renesanční **zámek v Litomyšli** zařazený do Seznamu světového kulturního dědictví **UNESCO**.

Dominantou kraje je **Kunětická hora** poblíž Pardubic se **zříceninou** stejnojmenného hradu.

Poblíž Svitav se nachází město **Polička** s rozsáhlými hradbami, které patří k nejzachovalejším ve střední Evropě.

Městské hradby v Poličce pocházejí ze 13.–15. století. Do dnešní doby se dochovaly v délce 1 220 metrů.

Zjistěte, který významný hudební skladatel se v Poličce narodil.

Světově známý je areál pardubického závodistiště, místo konání dostihů **Velká pardubická steeplechase**.

Mnoho návštěvníků každoročně zavítá do **Národního hřebčína v Kladrubech nad Labem**.

V Kladrubech nad Labem se nachází Národní hřebčín, kde se chová starokladrubský kůň – nejstarší české plemeno. V samotných Kladrubech se chovají bělouši, vraníci jsou ustájeni ve Slatiňanech. Původně byl kočárovým koněm vyšlechtěným pro císařský dvůr. Dnes je velmi oblíbený jako výstavní a rodinný kůň s mírnou povahou.

K nejkrásnějším přírodním zajímavostem kraje patří **Toulovcovy** a **Městské maštale** – pískovcové skalní město se spleťtými systémy skalních rozsedlin a jeskyní mezi městy Litomyšl a Hlinsko.

K oblíbeným místům patří **skanzen Vysočina** (soubor lidových staveb) na Veselém kopci poblíž Hlinska.

Litomyšl – renesanční zámek (památko UNESCO) vznikl podle italského vzoru, pozoruhodná je vnější sgrafitová výzdoba

Kunětická hora – na vrchu sopečného původu stojí zřícenina hradu. Hrad založil roku 1423 jeden z husitských hejtmanů. V r. 1645 byl hrad vypálen švédskými vojsky.

starokladrubský bělouš – byl vyhlášen za jedinou živou národní kulturní památku v ČR

skanzen Vysočina na vrchu Veselý kopec – muzeum lidových staveb v přírodě

Pardubický kraj má výhodnou polohu na pomezí Čech a Moravy. Nejvyšším bodem je Králický Sněžník. Nejvíce obyvatel žije v úrodné Polabské nížině, kde se daří zemědělství. V kraji se nacházejí dvě tepelné elektrárny – Opatovice a Chvaletice.

10. KRAJ VYSOČINA

znak kraje

poloha kraje a krajského města v ČR

Základní údaje Kraje Vysočina k 01/2008

Krajské město:	Jihlava
Rozloha:	6 795 km ²
Počet obyvatel:	513 677
Hustota zalidnění:	76 obyvatel/km ²
Oficiální web krajského úřadu:	www.kr-vysocina.cz

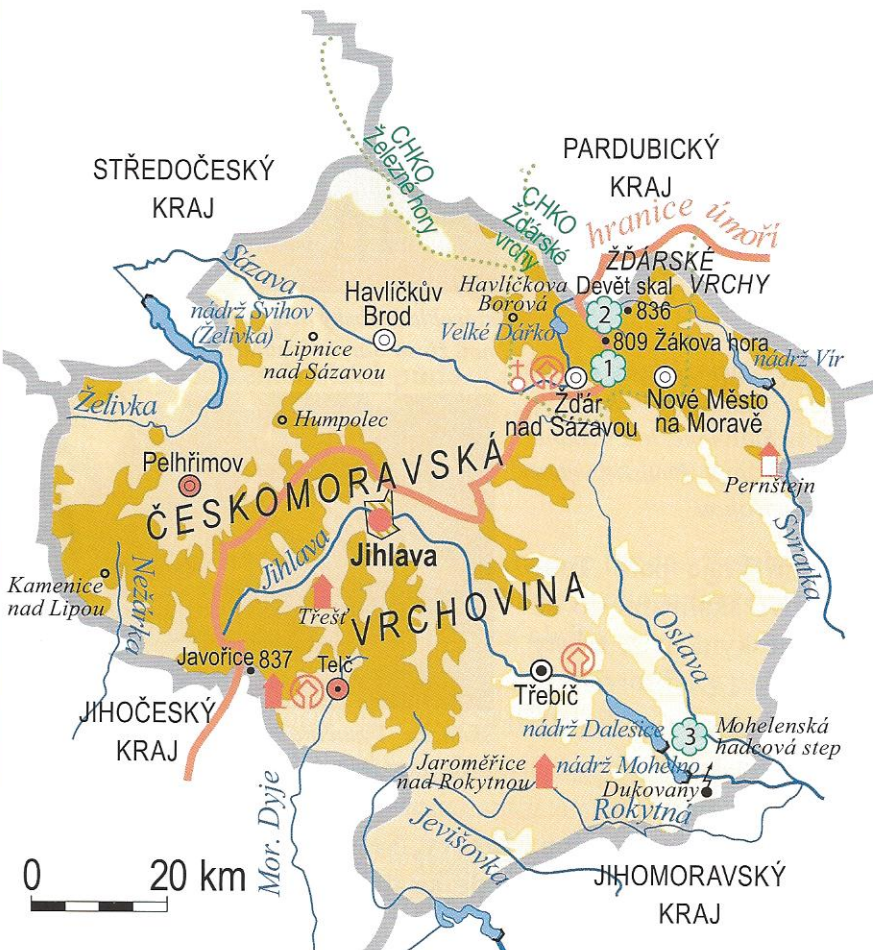

Jihlava – královské město, které leželo na pomezí Čech a Moravy

Kraj Vysočina se nachází ve střední části České republiky. Jeho mírně zvlněná krajina je lákavá svým málo znečištěným ovzduším, hlubokými jehličnatými lesy a čistými rybníky. Kraj je významnou **pramenennou oblastí**, pramení zde např. řeky Sázava, Oslava, Jihlava a Svratka. Název kraje je odvozen od **Českomoravské vrchoviny** neboli **Vysočiny**, která vyplňuje většinu jeho území.

Vysočina je oblíbenou rekreační oblastí. Nachází se tu asi 2 900 km turistických značených cest a rozšiřuje se síť cyklotras. Vedle sportovních možností se v kraji rozvíjí agroturistika, při níž si rekreanti mohou užít venkovského života i kontaktu s hospodářskými zvířaty.

Rozdělte se do skupin. Do příští hodiny společně zjistíte, čím se proslavily významné osobnosti uvedené v přehledu.

Pamětihodnosti	● Jihlava
	🏰 zámek Jaroměřice nad Rokýtnou
	🏰 Třebíč, Žďár nad Sázavou
	🏰 Telč
	🏰 hrad Pernštejn

Přírodní zajímavosti	1 Žákova hora
	2 Devět skal
	🌊 nádrž Dalešice a řeka Želivka
	3 Mohelenská hadcová step

Významné osobnosti	Jaroslav Hašek (1883–1923) (pohřben v Lipnici nad Sázavou)
	K. H. Borovský (1821–1856) (narozen v obci Havlíčkova Borová)
	Aleš Hrdlička (1869–1943) (narozen v Humpolci)
	Vítězslav Novák (1870–1949) (narozen v Kamenici nad Lipou)
	Vítězslav Nezval (1900–1958) (narozen v Biskoupkách u Třebíče)

zdravý les: *anglicky – sound forest* [saund 'forist]
německy – der gesunde Wald

K. H. Borovský: Dějepis 8, str. 59; Čítanka 8, str. 34–35
Jaroslav Hašek: Dějepis 8, str. 104; Čítanka 8, str. 74–75

PŘÍRODNÍ PODMÍNKY

Kraj Vysočina tvoří spolu s Pardubickým krajem **přechod mezi Čechami a Moravou**. Většinu jeho území vyplňuje **Českomoravská vrchovina** s nejvyššími vrchy **Javořice** (837 m n. m.) a **Devět skal** (836 m n. m.). V kraji nejsou žádné nížiny, většina území leží v nadmořské výšce nad 600 m.

Na území kraje jsou dvě chráněné krajinné oblasti – **CHKO Žďárské vrchy** a **Železné hory**.

Zjistěte, zda nejvyšší vrcholy Českomoravské vrchoviny leží v některé ze dvou jmenovaných CHKO.

Krajem Vysočina prochází **hlavní evropské rozvodí**. Řeka **Sázava** odvádí vodu přes Vltavu a Labe do **Severního moře**. **Svratka, Jihlava, Moravská Dyje** a další toky odvádějí vodu přes Dunaj do **Černého moře**.

Za pomoci mapy určete, které další řeky patří do úmoří Severního moře a které do úmoří Černého moře.

Na kterých řekách byly vybudovány přehradní nádrže Vír a Dalešice?

Zjistěte, za jakým účelem byly tyto nádrže postaveny.

Na území kraje se nachází řada **rybníků**. Největším z nich je **Velké Dářko** u Žďáru nad Sázavou.

OBYVATELSTVO A SÍDLA

Vysočina patří k **nejřidčeji osídleným krajům ČR**. Převažují **menší sídla**. Krajským městem je **Jihlava**, dalšími významnými středisky jsou **Třebíč, Havlíkův Brod** a **Žďár nad Sázavou**. Okrajové oblasti kraje se potýkají se špatnou dostupností Jihlavy a mají silné vazby na centra sousedních krajů.

Ve 13. století patřila Jihlava k nejbohatším městům díky těžbě stříbra, které zde však bylo poměrně rychle kompletně vytěženo.

Odhadněte, kam dojíždí za službami obyvatelé Bystřice nad Pernštejnem, Dukovan, Kamenice nad Lipou a Havlíčkovy Borové.

HOSPODÁŘSTVÍ

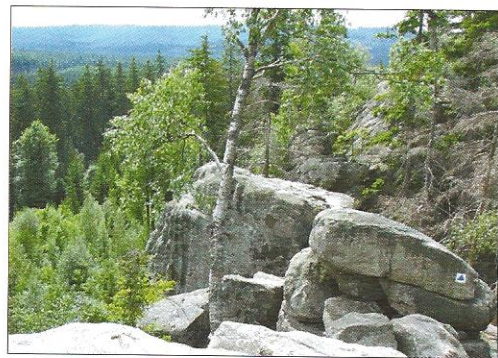
Kraj Vysočina patří mezi chladnější oblasti ČR. Půda je **méně úrodná**, proto se od nepaměti využívala k pěstování nenáročných plodin – **brambor** a **lnu**. V poslední době se rozvíjí pěstování **olejnin** (řepky olejky). Živočišná výroba se zaměřuje na **pastevní chov skotu**.

Intenzita chovu skotu byla dlouhou dobu nejvyšší ze všech krajů ČR, nyní předstihl Vysočinu Jihočeský kraj.

Vypěstované zemědělské plodiny zpracovává **potravinářský průmysl** (např. výrobky z brambor a masný průmysl).

Nejvýznamnějším odvětvím průmyslu je **strojírenství** (např. Bosch-Diesel v Jihlavě, ŽDAS ve Žďáru nad Sázavou).

mírně zvlněná krajina: *anglicky* – **gently rolling countryside** [džentli ,rəuliŋ 'kantrisaɪd]
pěstování lnu: *anglicky* – **flax cultivation** [flæks ,kalti'veɪʃn]

pohled z vrcholu Devět skal (836 m n. m.)

přehradní nádrž Dalešice – v pozadí jaderná elektrárna Dukovany. Pohled z Mohelenské hadcové stepi.

krajina Českomoravské vrchoviny – Roženec-ké paseky

Telč – náměstí s řadou renesančních a barokních domů. Náměstí spolu s přilehlým zámek je památkou UNESCO.

německy – **das leicht wellige Land**
německy – **der Leinanbau**

Na těžbu dřeva z rozlehlých lesů navazuje **dřevozpracující průmysl** (např. v Jihlavě). Zastoupen je také **textilní průmysl** (Pleas v Havlíčkově Brodě).

Znáte nějaký výrobek z obcí Želetava, Krahulčí nebo Kostelec?

Jihovýchodně od Třebíče ve městě **Dukovany** se nachází jedna z našich dvou **jaderných elektráren**.

Jaderná elektrárna v Dukovanech je v provozu od roku 1988. Vyrábí pětinu elektřiny v ČR. Výstavba elektrárny stála 25 miliard Kč, podle údajů ČEZ se tato investice již dvakrát vrátila.

Která přehradní nádrž zásobuje Dukovany vodou? K čemu je v jaderné elektrárně potřebné velké množství vody?

Jak se nazývá naše druhá jaderná elektrárna? Ve kterém kraji se nachází?

V obci **Dolní Rožínka** u Žďáru nad Sázavou se jako v jediné na území ČR dosud těží ruda **uran**. Těžba je zde plánována do roku 2012.

Zopakujte si, k čemu se uran využívá.

Centra průmyslové výroby uvedená v textu vyhledejte na mapě průmyslu a zakreslete je do obrysové mapy.

Ve srovnání s ostatními kraji je ekonomická výkonnost Kraje Vysočina **podprůměrná**. Zaměstnanost v sektoru služeb je nejnižší v ČR, naopak zaměstnanost v I. sektoru (zemědělství, lesnictví) je oproti republikovému průměru dvojnásobná.

Přes celý kraj vede **dálnice D1**, kolem které se rozvinul sektor služeb, v kraji jinak chudě zastoupený. Chybí kvalitní dopravní propojení okrajových sídel a rychlostní komunikace ze severu na jih kraje.

ZAJÍMAVOSTI Z KRAJE

Na území kraje se nacházejí tři významné památky zapsané do seznamu UNESCO. Jsou to **městská památková rezervace Telč**, poutní **kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře** ve Žďáru nad Sázavou a **židovská čtvrť** se hřbitovem a bazilikou sv. Prokopa v **Třebíči**.

K zajímavostem kraje patří městská památková rezervace v **Jihlavě**, **hrad Pernštejn** a **zámek v Jaroměřicích nad Rokytnou**.

V **zámeckém parku** v Kamenici nad Lipou (okres Pelhřimov) roste **památná lípa**, jejíž stáří se odhaduje na 600–800 let (údajně zasazena r. 1248). Z **původního stromu**, který dal městu název, zůstalo torzo 19 vodorovně rostoucích větví.

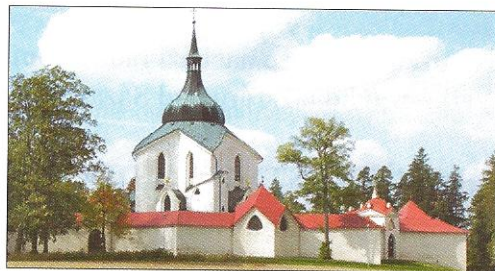
Vyhledejte informace o zmíněných památkách zapsaných do seznamu UNESCO.

Pernštejn – gotický hrad. Důkladné opevnění hradu bylo budováno po dobu 700 let. Hrad nebyl nikdy dobyt.

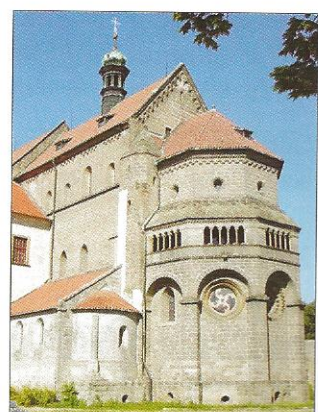
Jaroměřice nad Rokytnou – barokní zámek s přilehlým kostelem sv. Markéty

Žďár nad Sázavou – poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře s půdorysem ve tvaru pěticípé hvězdy (památká UNESCO)

Třebíč – židovská čtvrť a románská bazilika svatého Prokopa (památky UNESCO)

Vysočina patří k nejchudším krajům u nás. Vyznačuje se vysokou zaměstnaností v zemědělství a nedostatečně rozvinutým sektorem služeb. Pěstují se zejména brambory a olejniny. Průmysl je zastoupen v krajském městě Jihlavě a ve Žďáru nad Sázavou. Na území kraje se nachází jaderná elektrárna Dukovany. Zachovalá příroda s jehličnatými lesy láká řadu turistů.

11. JIHOMORAVSKÝ KRAJ

znak kraje

poloha kraje a krajského města v ČR

Základní údaje Jihomoravského kraje k 11/2008

Krajské město:	Brno
Rozloha:	7196,5 km²
Počet obyvatel:	1 142 013
Hustota zalidnění:	159 obyvatel/km²
Oficiální web krajského úřadu:	www.kr-jihomoravsky.cz

Brno – vrch Petrov s katedrálou sv. Petra a Pavla

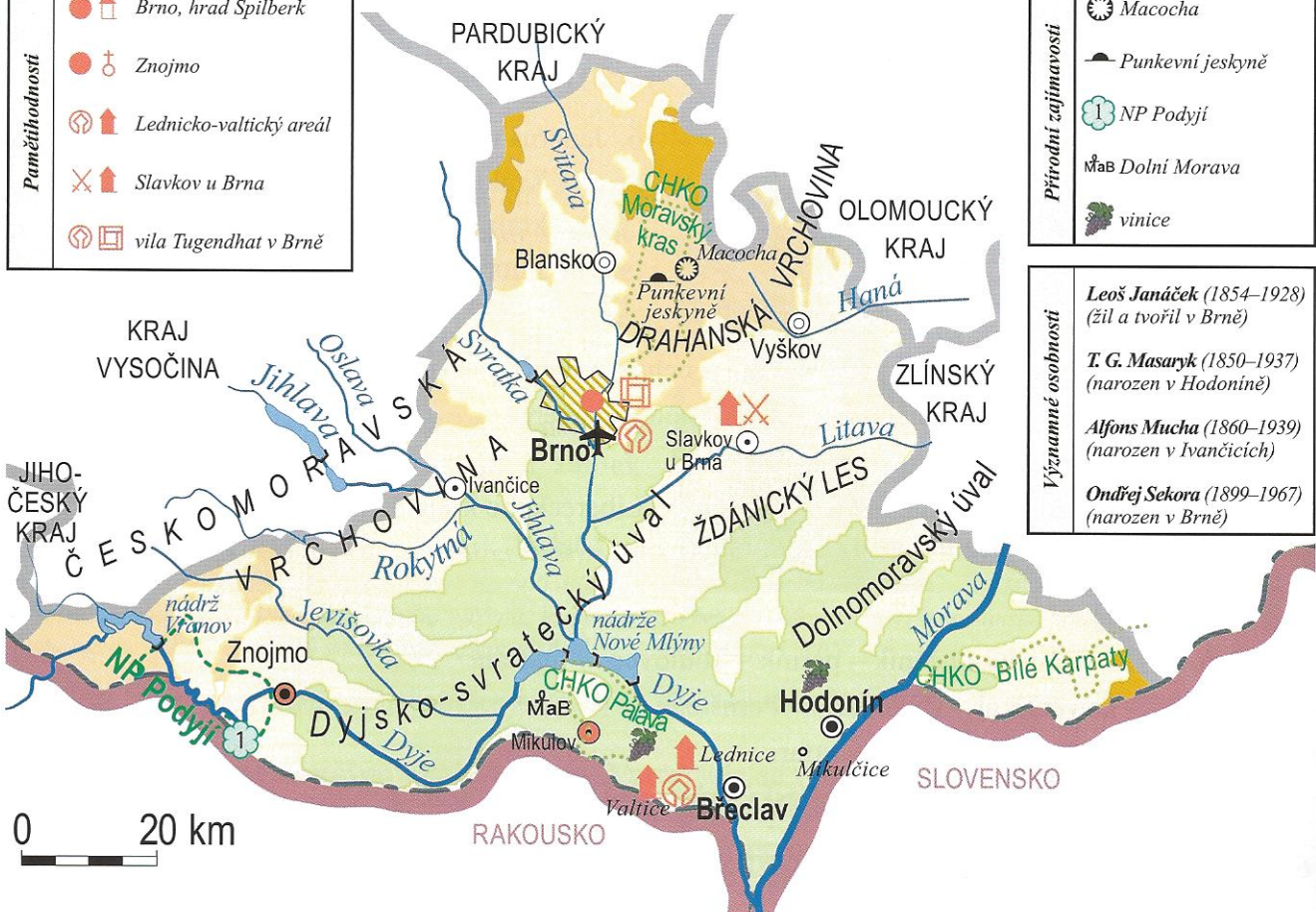
Jihomoravskému kraji dodávají typický charakter **folklorní tradice a lidová kultura** i malebná příroda s **vinicemi**. Území kraje bylo osídlováno už od pravěku, ve středověku tudy procházely významné obchodní cesty. V krajském městě Brně dnes sídlí **nejvyšší orgány soudní moci** v zemi.

Na území kraje se nachází řada archeologických nálezů. Patří k nim např. jeskyně Pekárna v Moravském krasu, obec Dolní Věstonice s nálezem známé Věstonické venuše nebo velkomoravské hradiště Mikulčice.

Nedaleko Brna (u města Slavkov) leží slavné bojiště jedné z nejkrvavějších napoleonských bitev, která je známá jako **bitva tří císařů**. Víte, kdy proběhla, které armády v ní bojovaly a kdo v této bitvě zvítězil?

Rozdělte se do skupin. Do příští hodiny společně zjistěte, čím se proslavily významné osobnosti uvedené v přehledu.

Pamětihodnosti		Brno, hrad Špilberk
		Znojmo
		Lednicko-valtický areál
		Slavkov u Brna
		vila Tugendhat v Brně

Přírodní zajímavosti		Macocha
		Punkevní jeskyně
		NP Podyjí
		MAB Dolní Morava
	vinice	

Významné osobnosti	Leoš Janáček (1854–1928) (žil a tvořil v Brně)
	T. G. Masaryk (1850–1937) (narozen v Hodoníně)
	Alfons Mucha (1860–1939) (narozen v Ivančicích)
	Ondřej Sekora (1899–1967) (narozen v Brně)

archeologické naleziště: *anglicky* – archaeological site [ˌɑːkiəˈlɒdʒɪkl ˌsaɪt]
německy – die archäologische Fundstelle

Leoš Janáček: Dějepis 8, str. 91
T. G. Masaryk: Dějepis 8, str. 86, 106
Alfons Mucha: Dějepis 8, str. 93

PŘÍRODNÍ PODMÍNKY

Jihomoravský kraj zaujímá **jihovýchodní část ČR**. Na jihu sousedí s Rakouskem a na jihovýchodě se Slovenskem. Jeho území patří k **nejníže položeným a nejteplejším** oblastem naší vlasti.

Severní část kraje vyplňuje **Drahanská vrchovina**. Její součástí je i **CHKO Moravský kras** – největší krasová oblast v ČR s mnoha jeskyněmi.

Do západní části kraje zasahuje okraj **Českomoravské vrchoviny**.

Krasové oblasti vznikají ve vápenci, který je rozpouštěn dešťovou vodou, a v důsledku toho vytváří zvláštní útvary, např. jeskyně s krápníky a propasti. Místní vodní toky se ztrácejí v podzemí a na jiných místech zase vyvěrají na povrch.

Jak se nazývá nejznámější propast Moravského krasu?

Jih kraje vyplňují nížiny – **Dyjsko-svratecký a Dolnomoravský úval**. U hranic s Rakouskem se rozkládají **Pavlovské vrchy** s bělostnými vápencovými skalami. Pod Pavlovskými vrchy se rozprostírá soustava tří přehradních nádrží zvaná **Nové Mlýny**. K ochraně přírody Pavlovských vrchů byla zřízena **CHKO Pálava**.

CHKO Pálava je součástí biosférické rezervace UNESCO zvané Dolní Morava. Vraťte se k mapce na str. 12 a vypište další biosférické rezervace na území ČR. Připište názvy krajů, kde leží.

Pavlovské vrchy se rozkládají mezi obcemi Dolní Věstonice a Pavlov, podle které získaly svůj název.

Jaký archeologický objev je spojen s obcí Dolní Věstonice?

Uvedená místa vyhledejte na mapě.

Nové Mlýny mají nejteplejší vodu v ČR. Staly se vyhledávaným místem rybářů, ale i významným hnízdištěm vodních ptáků.

Na které řece leží přehradní nádrž Nové Mlýny?

Nejvýznamnějšími řekami kraje jsou **Morava a Dyje** s přítoky **Svitava, Svratka a Jihlava**.

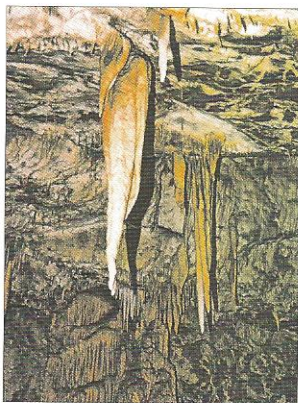
Nejvýznamnější chráněnou oblastí kraje je **NP Podyjí**. Ze Zlínského kraje sem na jihovýchodě zasahuje **CHKO Bílé Karpaty**.

Najděte na mapě řeky protékající Brnem. Do které řeky se vlévají a ke kterému patří úmoří?

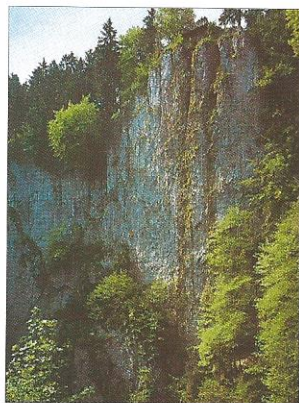
OBYVATELSTVO A SÍDLA

Krajské město **Brno** je **2. největším městem republiky**. U hranic s Rakouskem a Slovenskem se nacházejí další větší města – **Znojmo, Břeclav a Hodonín**. V oblasti se vyskytují převážně **větší vesnice**.

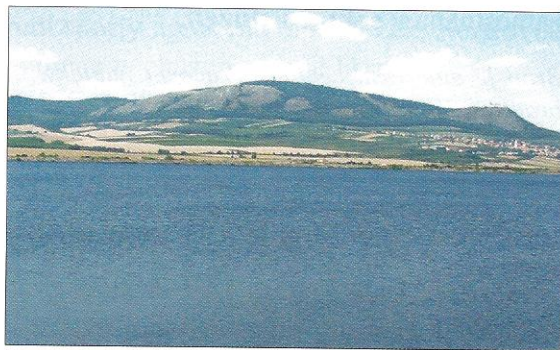
Porovnejte hustotu osídlení Jihomoravského kraje s průměrnou hustotou osídlení ČR.

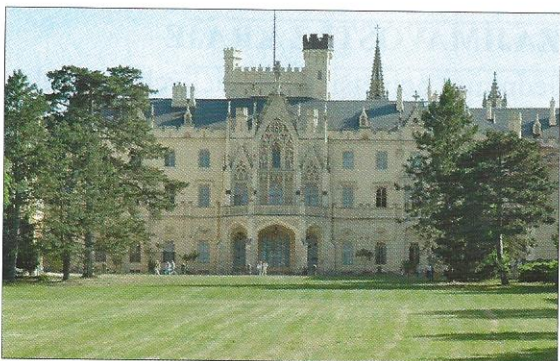
Punkevní jeskyně – nejznámější jeskyně Moravského krasu

propast Macocha – vznikla propadem jeskynního stropu

Nové Mlýny – v pozadí vápencové Pavlovské vrchy

zámek Lednice

Spolu se zámek Valtice je dominantou tzv. Lednicko-valtického areálu (památko UNESCO).

Mikulov – pohraniční město pod Pavlovskými vrchy

krasová jeskyně: *anglicky* – **karst cave** [ka:st keiv]

kulturní dědictví: *anglicky* – **cultural heritage** [ˌkʌltʃərəl ˈherɪtɪdʒ]

německy – **die Karsthöhle**

německy – **das Kulturerbe**

HOSPODÁŘSTVÍ

Teplé podnebí a úrodné černoze nebo hnědozemě obou nížin vytvářejí vhodné podmínky pro zemědělství. Kromě obilnin a řepy cukrovky se pěstuje zelenina (např. okurky), teplomilné ovoce (např. meruňky) a vinná réva.

Tradiční znojemské okurky se v oblasti pěstují už od 16. století.

Na území kraje se nachází více než 95 % všech vinic ČR.

Vzpomeňte si, které oblasti jsou nejúrodnější v Čechách.

U **Hodonína** se nacházejí menší ložiska ropy a zemního plynu. V kraji se těží i vápenec (Mokrá u Brna).

Nejvýznamnějším centrem průmyslu a služeb je krajské město **Brno**. Je zde zastoupen strojírenský průmysl (např. Zetor – výroba traktorů) a textilní průmysl (např. výroba technických textilií). Více než polovina obyvatel Brna a okolí je zaměstnána v sektoru služeb.

Brno je důležitým centrem pracovní nabídky. Lidé sem dojíždějí za prací i ze Zlínského nebo Olomouckého kraje.

Do obrysové mapky zakreslete ložiska ropy, zemního plynu, vápence a centra průmyslu v Jihomoravském kraji.

Kraj má vynikající dopravní dostupnost. Brno leží na křižovatce dálnic D1 a D2. Městem prochází také hlavní železniční trať propojující země EU. V Brně-Tuřanech je postaveno druhé největší letiště v ČR.

ZAJÍMAVOSTI Z KRAJE

Jedním z největších turistických lákadel kraje je **Lednicko-valtický areál** zapsaný do seznamu UNESCO. Jeho centrem jsou zámky **Lednice** a **Valtice** obklopené obrovskými parky s rybníky a menšími romantickými stavbami (tzv. salety).

Častým cílem turistů jsou také **Punkevní jeskyně** a **propast Macocha** v **Moravském krasu** poblíž města Blansko.

V krajském městě sídlí řada institucí celostátního významu, např. Nejvyšší soud ČR a Ústavní soud ČR. Nejvýznamnějšími pamětihodnostmi Brna jsou **katedrála sv. Petra a Pavla** na vrchu **Petrov**, hrad **Špilberk** a **vila Tugendhat** zařazená do seznamu UNESCO. Turisty z celé Evropy přitahují motocyklové závody konané na brněnském **Masarykově okruhu**.

Na území Jihomoravského kraje se hojně udržují lidové slavnosti, např. vinobraní – slavnost sklizně vinné révy. Lidovou architekturu nám přiblíží skanzen ve městě **Strážnice**.

Vysvětlete, co je skanzen.

Jihomoravský kraj má nezaměnitelnou lidovou kulturu a folklor. Jsou zde nejúrodnější půdy a pěstují se obilniny, ovoce, zelenina a vinná réva. Průmysl a služby jsou soustředěny zejména v krajském městě Brně, kde sídlí i nejvyšší orgány soudní moci v ČR. V kraji se nachází řada významných kulturních i přírodních památek, např. **Lednicko-valtický areál** zapsaný do seznamu UNESCO.

vinice – známá je např. Mikulovská a Znojemská vinařská oblast

vinný sklep – typická stavba pro vinařské oblasti jižní Moravy. Víno zde zraje v sudech a stáčí se do lahví.

Vila Tugendhat (Brno) – funkcionalistická stavba z r. 1934 je zapsaná do seznamu UNESCO

lidová slavnost v Jihomoravském kraji

12. OLOMOUCKÝ KRAJ

znak kraje

poloha kraje a krajského města v ČR

Základní údaje Olomouckého kraje k 1/2008

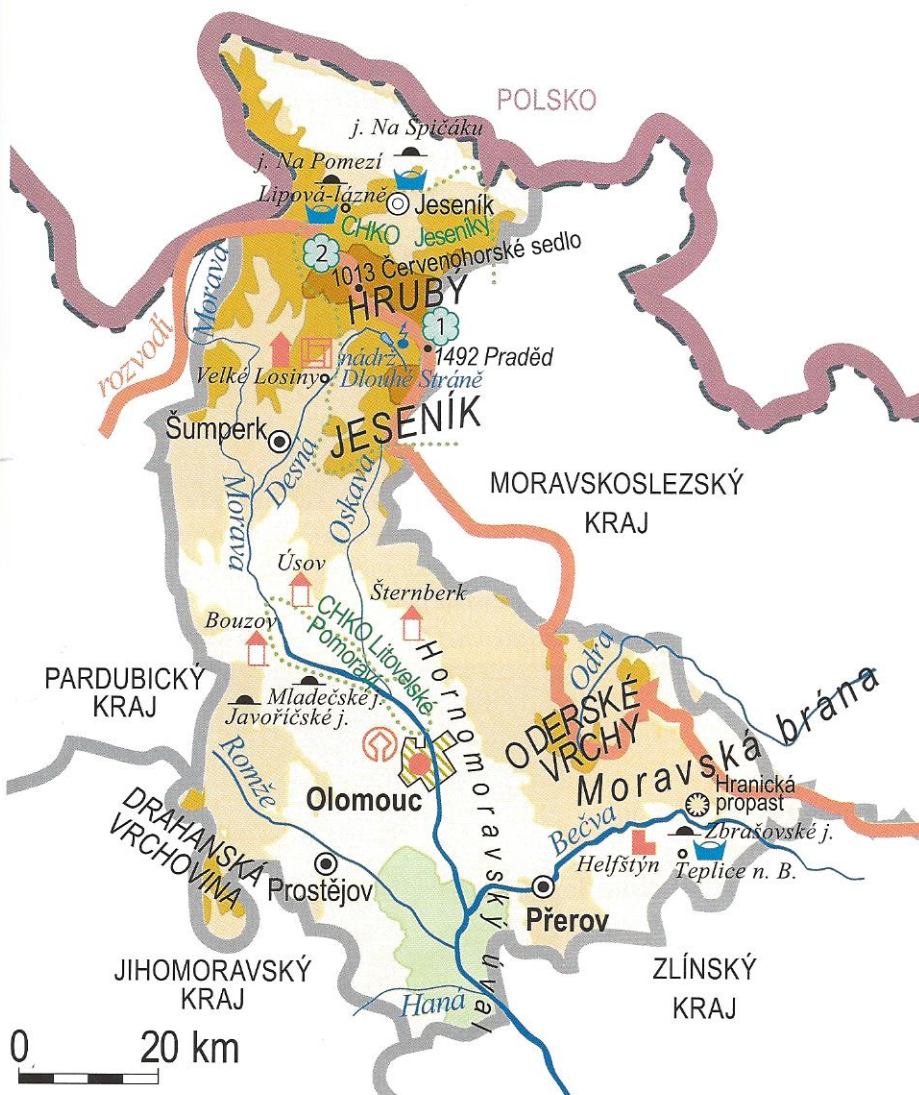
Krajské město:	Olomouc
Rozloha:	5267 km ²
Počet obyvatel:	641 791
Hustota zalidnění:	122 obyvatel/km ²
Oficiální web krajského úřadu:	www.kr-olomoucky.cz

Olomouc – Horní náměstí se Sloupem Nejsvětější trojice (památko UNESCO). V pozadí je radnice s orlojem.

Olomoucký kraj má bohatou historii, pestrou přírodu i řadu kulturních, sportovních a rekreačních příležitostí. Turisty nejvíc lákají **Jeseníky**, kde je pro letní i zimní sporty upravena řada stezek, sjezdovek a lyžařských stop. Ve městech **Jeseník** a v **Teplíce nad Bečvou** se nacházejí známé **lázně**.

Rozdělte se do skupin. Do příští hodiny společně zjistěte, čím se proslavily významné osobnosti uvedené v přehledu.

Pamětihodnosti		Olomouc
		Helfštýn
		Velké Losiny
		hrad Bouzov

Přírodní zajímavosti		Praděd
		mládečské a Javoříčské jeskyně
		Zbrašovské aragonitové jeskyně
		Červenohorské sedlo
		Jeseník, Lipová-Lázně, Velké Losiny
		Hranická propast

Významné osobnosti	Vincent Priessnitz [priznic] (1799–1851) (narozen v Jeseníku)
	Josef Kainar (1917–1971) (narozen v Přerově)
	Vladimír Körner [kerner] (*1939) (narozen v Prostějově)
	král Václav III. (*1289) (zavražděn v Olomouci roku 1306)
	Otto Wichterle (1913–1998) (narozen v Prostějově)
	Jiří Wolker [volkr] (1900–1924) (narozen v Prostějově)

sjezdovka: *anglicky* – **ski run** [ˈski: rʌn]
německy – **die Piste**

Jiří Wolker: Čítanka 8, str. 94

PŘÍRODNÍ PODMÍNKY

Olomoucký kraj se rozkládá ve střední a severní části Moravy. Jeho severní část vyplňují hornatiny – **Rychlebské hory** a **Hrubý Jeseník** s nejvyšší horou **Praděd** (1492 m n. m.). Podél řeky Moravy se táhnou úrodné roviny **Hornomoravského úvalu**. Na východě se v Hranickém krasu nalézá **Hranická propast**.

Z Celková potvrzená hloubka **Hranické propasti** je minimálně 289,5 m. Je tak nejhlubší propastí nejen v ČR, ale i ve střední Evropě. Odborníci odhadují, že by mohla dosahovat hloubky přes 700 m.

1 Do kterého geologického celku patří Hornomoravský úval?

M Vypočítejte celkovou nadmořskou výšku Pradědu i s televizním vysílačem. Srovnejte s nejvyšší horou ČR.

Územím kraje prochází **rozvodí** mezi úmořímí Baltského a Černého moře. V Oderských vrších pramení řeka **Odra**. Z Králického Sněžníku přitéká řeka **Morava**, do které se vlévají **Desná**, **Bečva** a **Haná**.

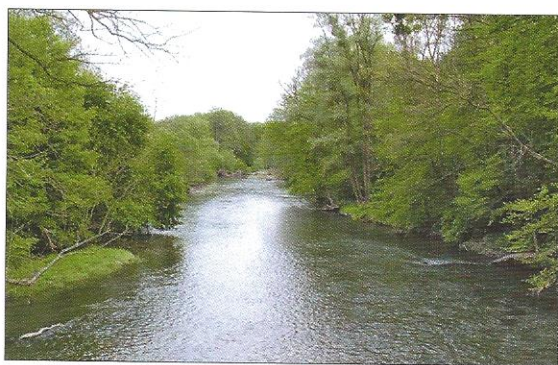
1X Vyhledejte uvedené řeky, přehrady a pohoří na mapě. Do kterého úmoří patří řeka Morava a do kterého Odra?

PT Lužní lesy podél středního toku Moravy jsou chráněny v **CHKO Litovelské Pomoraví**. Krajina Hrubého Jeseníku je chráněna v **CHKO Jeseníky**.

2 Co jsou lužní lesy a jaké dřeviny v nich rostou?

Praděd (1492 m n. m.) – nejvyšší hora Moravy. Na vrcholu stojí 162 metrů vysoký televizní vysílač. Průměrná roční teplota je zde 1°C.

řeka Morava v **CHKO Litovelské Pomoraví**

Lázně Jeseník – první lázně na světě využívající léčivých účinků studené vody. Založil je místní rodák V. Priessnitz [priznic].

OBYVATELSTVO A SÍDLA

Krajské město **Olomouc** spolu s nedalekými městy **Prostějov** a **Řerov** je nejhustěji zalidněnou částí kraje. Nejnižší hustota obyvatel je v horských oblastech na severu. **Sever kraje** se vyznačuje odlehlou polohou a špatnou dopravní dostupností, především proto je zde **vysoká míra nezaměstnanosti**.

D Olomouc byla do r. 1641 hlavním městem Moravy. Od r. 1777 je sídlem arcibiskupství, církev má i dnes ve městě silný vliv.

D Kdy a za jakých okolností vymřel vládnoucí rod Přemyslovců?

HOSPODÁŘSTVÍ

Oblast **Hornomoravského úvalu** zvaná **Haná** je jednou z nejúrodnějších v ČR. Pěstuje se zde **sladovnický ječmen**, **řepa cukrovka**, **pšenice**, **zelenina** a **ovoce**. Poblíž Olomouce se nachází jediná oblast pěstování **chmele** na Moravě. Pastviny v podhůří Jeseníků se využívají pro **chov skotu**.

Na zemědělskou výrobu navazuje **potravinářský průmysl** (např. Nestlé v Olomouci a Holešově, Olma Olomouc).

Haná – úrodná rovinatá oblast

sladovnický ječmen: *anglicky* – **malting barley** [ˌmoːltɪŋ ˈbaːli]
německy – **die Braugerste**

univerzita v Olomouci: Dějepis 8, str. 45
Král Ječmínek: Čítanka 8, str. 53

Zastoupen je i **oděvní průmysl** (Prostějov), **strojírenství** (např. výroba elektrospotřebičů v Olomouci) a **průmysl optických zařízení** (v Přerově). Jeseníky jsou porostlé lesy, vytěžené dřevo zpracovávají velké **pily** (např. v Šumperku).

Hospodářská úroveň jednotlivých částí kraje je závislá na přírodních podmínkách. Zatímco **Haná** (okolí měst Olomouc, Prostějov a Přerov) je **hospodářsky vyspělou oblastí**, **severní část kraje patří k ekonomicky slabším regionům ČR**.

Pokuste se najít důvody, proč tomu tak je, a navrhnete možnosti zlepšení hospodářství severní části kraje.

V mapce nerostných surovin označte místa těžby vápence a písku.

V kraji je **nerovnoměrně rozvinutá železniční a silniční síť**. **Olomouc** a nedaleký **Přerov** jsou významnými **železničními uzly i silničními křižovatkami** (např. nově budovaná dálnice z Prahy do Ostravy). Šumpersko, zejména Jesenícko, se naopak potýká se špatnou dostupností. V blízkosti Olomouce se nachází mezinárodní **letiště** pro malá dopravní letadla.

ZAJÍMAVOSTI Z KRAJE

Pohoří **Hrubé Jeseníky** je vyhledávané turisty a lyžaři.

V kraji se nachází řada **historických památek**, např. hrady **Bouzov** a **Helfštýn**.

Častým cílem turistů je obec **Velké Losiny** s renesančním **zámkem** a **ruční papírnou** spojenou s **Muzeem papíru**.

Ruční papír se v této papírně vyrábí tradičním postupem z bavlny a lnu.

Historické jádro **Olomouce** je městskou památkovou rezervací. Nejvýznamnější památkou ve městě je barokní **Sloup Nejsvětější Trojice**, zapsaný do seznamu UNESCO.

*V blízkosti Olomouce leží známé poutní místo **Svatý Kopeček** s barokní bazilikou Navštívení Panny Marie a zoologickou zahradou.*

V údolí řeky Bečvy leží **Zbrašovské aragonitové jeskyně**. Nedaleko řeky Moravy se nacházejí **Javoříčské** a **Mladečské jeskyně**.

Jeskynní výzdoba zbrašovských jeskyní je tvořena minerálem aragonitem.

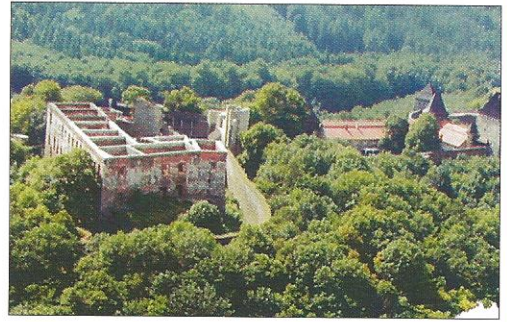
Jak se nazývá nejhlubší propast v ČR nacházející se na území kraje?

Javoříčské jeskyně patří svou krápníkovou výzdobou mezi nejkrásnější u nás. Zjistěte, jaké druhy krápníků existují.

Znáte některá lyžařská střediska v Olomouckém kraji?

Uvedená místa vyhledejte na mapě.

Prohlédněte si zajímavosti z kraje na <http://www.olomoucky-kraj.com/>.

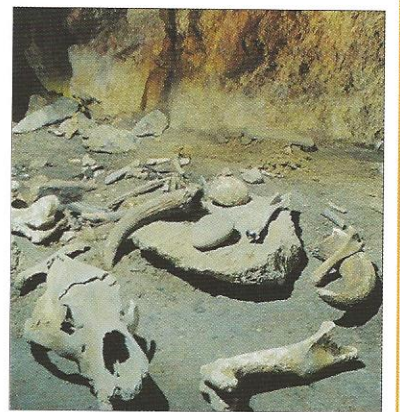
Helfštýn – zřícenina hradu. V současnosti se tu každý rok koná přehlídka uměleckých kovářů s názvem Hefaiston.

Červenohorské sedlo – jedno z nejnavštěvovanějších lyžařských středisek Hrubého Jeseníku

Svatý Kopeček – velkolepá poutní bazilika z období baroka

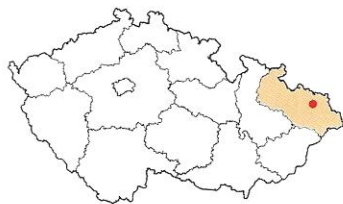
Mladečské jeskyně – jsou významnou archeologickou lokalitou

Jádrem Olomouckého kraje je Hornomoravský úval s úrodnými půdami, na kterých se pěstují náročné plodiny (řepa cukrovka, sladovnický ječmen, pšenice). Soustředuje se zde i obyvatelstvo a jeho ekonomické aktivity. Tradiční jsou výrobky potravinářského a oděvního průmyslu. Jeseníky na severu kraje jsou oblíbeným cílem lyžařů.

13. MORAVSKOSLEZSKÝ KRAJ

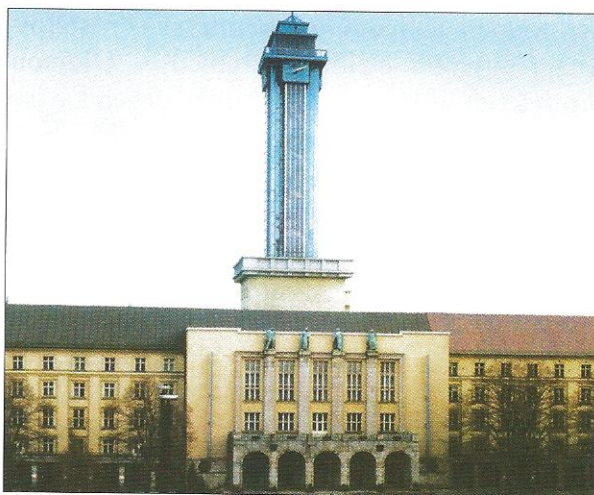
znak kraje

poloha kraje a krajského města v ČR

Základní údaje Moravskoslezského kraje k 1/2008

Krajské město:	Ostrava
Rozloha:	5 445 km ²
Počet obyvatel:	1 249 897
Hustota zalidnění:	230 obyvatel/km ²
Oficiální web krajského úřadu:	www.kr-moravskoslezsky.cz

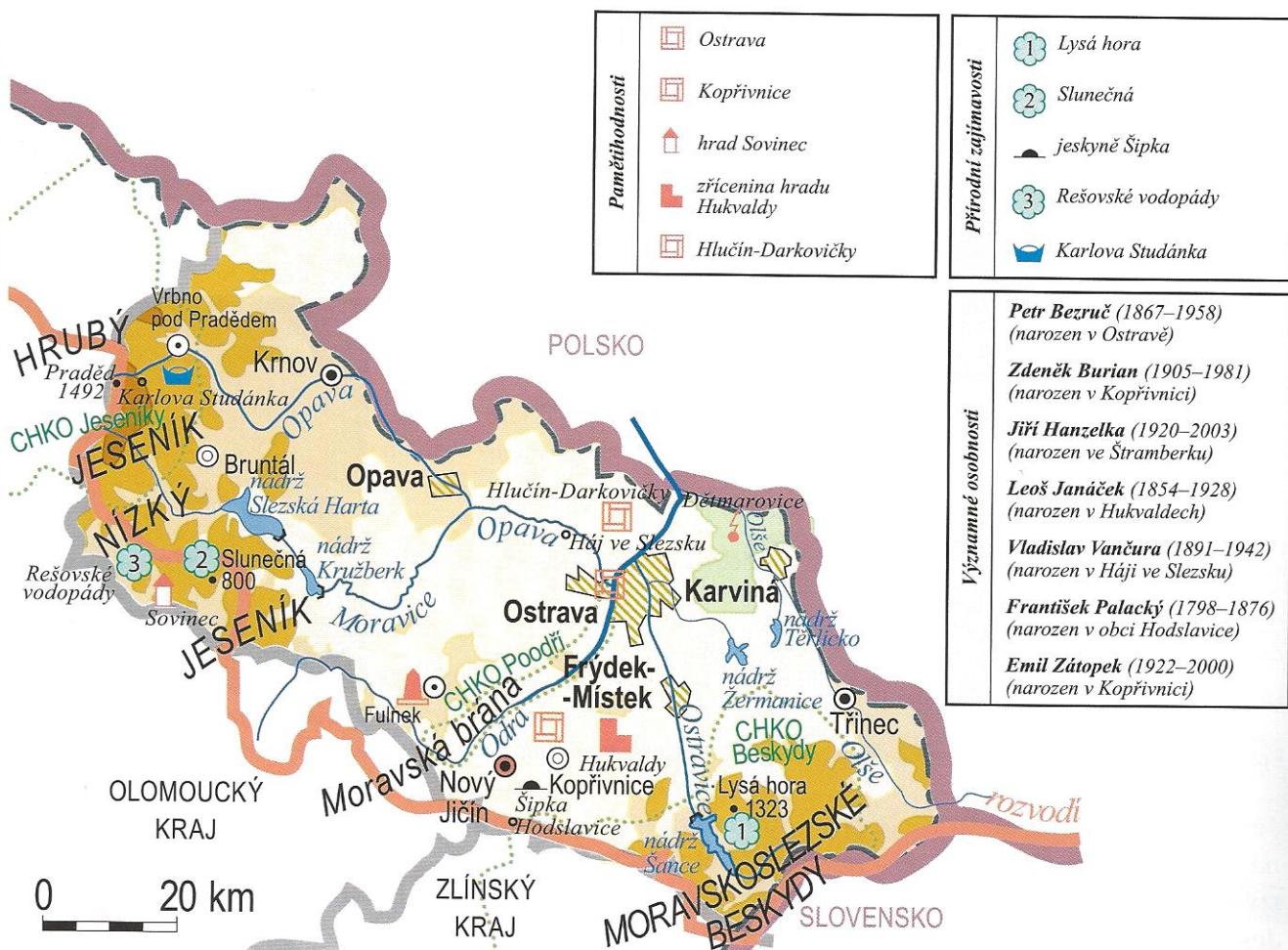

Ostrava – městská radnice ve tvaru těžní věže
Těžba černého uhlí byla dlouho hlavním zdrojem příjmů Ostravska.

Moravskoslezský kraj patří k nejprůmyslovějším oblastem našeho státu. Na Ostravsku najdeme největší **černouhelné doly**, mohutné **hutě** a **železárny** i velké **strojířny**. To se projevuje na **životním prostředí**, které je těžbou a průmyslem značně poškozeno. Pravým opakem jsou horské stráně **Beskyd** nabízející relaxaci v krásné přírodě. Dýchne tu na vás kouzlo salašů a dřevěných kostelíků.

Víte, co je „žinčica“ a „frgál“?

Rozdělte se do skupin. Do příští hodiny společně zjistěte, čím se proslavily významné osobnosti uvedené v přehledu.

PŘÍRODNÍ PODMÍNKY

Moravskoslezský kraj leží na severu Moravy a Slezska. Kraj je převážně **hornatý**. Jeho západní část vyplňují pohoří **Hrubý a Nízký Jeseník** a **Oderské vrchy**. Směrem na východ se postupně svažují až do sníženiny zvané **Moravská brána**.

Ve směru ke slovenským hranicím se krajina opět zvedá do pohoří **Moravskoslezské Beskydy** s nejvyšším vrcholem kraje **Lysou horou** (1 323 m n. m.).

Nejvyšší vrchol Hrubého Jeseníku (1492 m n. m.) je současně i nejvyšší horou Moravy. Jak se tento nejvyšší moravský bod nazývá? Porovnejte jeho nadmořskou výšku s výškou Sněžky.

Se kterými státy kraj hraničí?

Název Moravská brána napovídá, že tato sníženina spojuje větší nížinné oblasti. Zjistíte které?

Nejvýznamnějším vodním tokem v kraji je řeka **Odra** odvádějící vodu do **Baltského moře**. Do Odry se vlévají přítoky **Opava** s **Moravicí** a **Ostravice**.

Vyhledejte vodní nádrže v Moravskoslezském kraji. Na kterých řekách jsou vybudovány? Které řeky tečou po hranici s Polskem?

Na území kraje se rozprostírají **CHKO Beskydy** (naše největší chráněná oblast), **Jeseníky** a **Poodří**.

OBYVATELSTVO A SÍDLA

Moravskoslezský kraj má ze všech krajů ČR **nejvyšší počet obyvatel**. Vyznačuje se **pestrou národností skladbou**.

Po vystěhování německého obyvatelstva po 2. světové válce došlo k prolnutí původního moravského, valašského a slezského obyvatelstva s obyvatelstvem přistěhovalým ze Slovenska a ostatních krajů ČR.

V kraji je pět měst s počtem obyvatel nad 50 000: **Ostrava**, **Havířov**, **Karviná**, **Frýdek-Místek** a **Opava**. Podíl městského obyvatelstva je zde po Praze druhý nejvyšší.

Pomocí mapy určete města v kraji s počtem obyvatel nad 20 000.

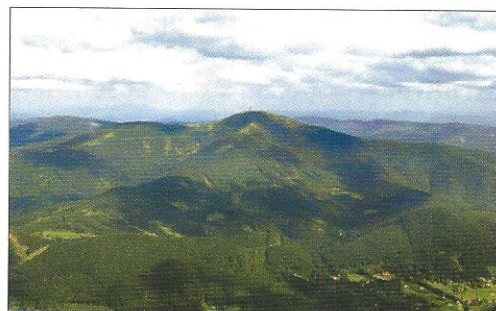
HOSPODÁŘSTVÍ

Od 19. století kraj patřil k nejdůležitějším průmyslovým oblastem střední Evropy. Bylo to díky rozsáhlým nalezištím kvalitního, převážně koksovatelného **černého uhlí** v oblasti zvané **Ostravsko-karvinská pánev**. Dnes se černé uhlí těží pouze v okolí města **Karviná**.

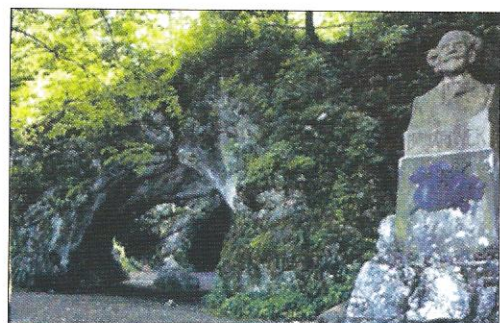
Zjistěte, co je koks a jak se z černého uhlí vyrábí.

Do mapy nerostných surovin poznačte ložiska černého uhlí a vápence v kraji. Ostravsko-karvinská pánev je jižním okrajem rozsáhlejší uhelné oblasti. Jak se tato oblast nazývá?

Seřaďte druhy uhlí podle energetické výhřevnosti od nejnižší k nejvyšší: hnědé uhlí – koks – lignit – černé uhlí.

Lysá hora – nejvyšší hora Moravskoslezských Beskyd. Udržuje se tradice výstupů na vrchol Lysé hory, které zde často podnikal básník Petr Bezruč.

jeskyně Šipka na vrchu Kotouč u Štramberka – proslula nálezem pozůstatků neandertálského člověka z doby před 40 000 lety

Karlova Studánka – lázně nacházející se v Hrubém Jeseníku. V areálu jsou zachovány původní dřevěné lázeňské budovy.

dřevěný kostel Božího těla – Třinec Na severu Moravskoslezského kraje se nachází asi třicet starých dřevěných kostelů.

Na těžbě černého uhlí je založen **těžký průmysl**, zejména výroba **železa** a **oceli** (např. Nová huť v Ostravě, Vítkovické železárny a Třinecké železárny) i **lehký průmysl**, především **strojírenství** – např. výroba **osobních aut** (Hyundai v Nošovicích) a **nákladních vozů** (Tatra v Kopřivnici).

Z

Nákladní auta značky **TATRA** byly mnohonásobnými vítězi náročného automobilového závodu Rallye Paříž–Dakar.

Na okrajích větších měst je často umístěn **potravinářský průmysl** (např. Opavia Opava nebo Kofola Krnov).

Na těžbu uhlí navázala výroba elektrické energie v **tepelných elektrárnách** (např. Dětmárovice).

I přes omezení těžby uhlí a hutnictví je Ostravsko nadále jednou z nejprůmyslovějších oblastí ČR. Kraj musí řešit zvýšenou **nezaměstnanost** a hledá pracovní příležitosti pro uvolněné zaměstnance. Ti se uplatňují ve **službách** a v nově vznikajících průmyslových zónách.

Na stránkách Českého statistického úřadu najdete aktuální hodnoty míry nezaměstnanosti v Moravskoslezském kraji. Zhodnoťte, jaké postavení v míře nezaměstnanosti zaujímá kraj v rámci ČR.

PT

Omezení těžkého průmyslu znamená ulehčení pro poškozenou krajinu. Nejzávažnějšími problémy způsobenými těžbou a průmyslovou činností jsou poklesy terénu a kontaminace vod i půdy.

Přestože Moravskoslezský kraj protínají dva **železniční koridory** evropského významu, vůči hlavnímu městu je dopravně nejvzdálenějším, a tedy nejvíce okrajovou oblastí státu. Dostupnost kraje se zlepšila po dokončení dálnice D47, která vytvoří spojnici měst Praha–Brno–Ostrava.

Rychlé spojení s Evropou zajišťuje **letišťe v Mošnově**.

Zjistěte, odkud a kam tato dálnice povede.

ZAJÍMAVOSTI Z KRAJE

Jako rekreační oblasti jsou v kraji využívány zejména **Jeseníky** a **Beskydy**.

Mezi historické pamětihodnosti patří např. **zámek v Hradci nad Moravicí** a **hrad Sovinec**.

Zvláštností regionu jsou muzea věnovaná průmyslové historii kraje. **Technické muzeum v Kopřivnici** dokumentuje historii výroby automobilů značky Tatra.

Známa archeologická lokalita je jeskyně **Šipka** u Štramberka.

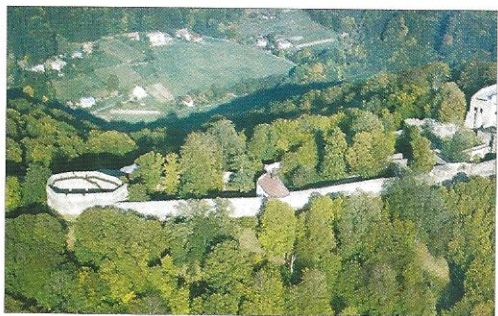
3

Hukvaldy jsou rodištěm známého hudebního skladatele. Na jeho počest se zde každoročně koná hudební festival. Víte, komu je festival věnován?

V Moravskoslezském kraji je jedna z největších průmyslových oblastí republiky. Na Ostravsku se nacházejí největší ložiska černého uhlí, rozvinutý je zde hutnický průmysl. Útlum těžby a hutnictví je příčinou rostoucí nezaměstnanosti v kraji. Krajským městem je Ostrava. Turisticky přitažlivé jsou **CHKO Jeseníky** a **Beskydy**.

Kopřivnice – muzeum automobilky Tatra
Na fotografii je první kopřivnický automobil vyrobený v roce 1897 známý jako *Präsident*.

Hukvaldy – zřícenina hradu ze 13. století patří k největším u nás, obvodové hradební zdi jsou dlouhé 800 m

hrad Sovinec v Nízkém Jeseníku – postaven v 13. století. Za husitských válek byl významnou pevností husitů.

areál čs. opevnění Hlučín Darkovičky
Výbudován byl v roce 1938 podél hranic s Německem k obraně naší vlasti.

14. ZLÍNSKÝ KRAJ

znak kraje

poloha kraje a krajského města v ČR

Základní údaje Zlínského kraje k 1/2008

Krajské město:	Zlín
Rozloha:	3 964 km ²
Počet obyvatel:	590 780
Hustota zalidnění:	149 obyvatel/km ²
Oficiální web krajského úřadu:	www.kr-zlinsky.cz

Zlínský mrakodrap – sedmnáctipodlažní budova firmy Baťa z roku 1938. Jedna z prvních výškových staveb v Evropě.

Zlínský kraj je proslulý oblíbenými folklorními slavnostmi. Známa je každoroční **Jízda králů ve Vlčnově** nebo Kopaničářské slavnosti ve Starém Hrozenkově. Do největších moravských lázní **Luhačovic** každoročně přijíždí desetitisíce návštěvníků za zdravím, relaxací a odpočinkem.

V krajském městě Zlíně založil koncem 19. století **Tomáš Baťa** světově proslulou **obuvnickou firmu**.

Víte, která památka zapsaná na Seznam světového dědictví UNESCO leží ve Zlínském kraji?

Rozdělte se do skupin. Do příští hodiny společně zjistěte, čím se proslavily významné osobnosti uvedené v přehledu.

Pamětihodnosti		Zlín
		skanzen Rožnov pod Radhoštěm
		hrad Buchlov
		zámek v Kroměříži
		zámek Buchlovice
		Velehrad

Přírodní zajímavosti		Bílá Karpaty
		Velká Javořina
		Radhošť
		Luhačovice
		Chřibý

Významné osobnosti	Tomáš Baťa (1876–1932) (narozen ve Zlíně)
	Cyril (826–869) a Metoděj (815–885) (působili v oblasti dnešního Velehradu)
	Leoš Janáček (1854–1928) (pobýval v Luhačovicích)
	Jan Karafiát (1846–1929) (žil v Hrubé Lhotě u Valašského Meziříčí)
	Jan Amos Komenský (1592–1670) (narozen v kraji)
	Max Švabinský (1873–1962) (narozen v Kroměříži)
	Hermína Týrlová (1900–1993) (žila ve Zlíně)

založit firmu: *anglicky* – **found a company** [faund ə 'kʌmpəni]
německy – **eine Firma gründen**

J. A. Komenský: Dějepis 8, str. 23

PŘÍRODNÍ PODMÍNKY

Zlínský kraj vyplňuje **jihovýchodní část Moravy**. Do jeho západní oblasti zasahují nížiny z Jihomoravského kraje – **Dolnomoravský a Hornomoravský úval**. Směrem na západ se krajina zvedá v nevysoké **Chřiby**.

Východní hranici tvoří **Bílé Karpaty** a **Javorníky** s nejvyšší horou kraje Velkým Javorníkem (1071 m n. m.) a **Moravskoslezské Beskydy**. Směrem k jihu vybíhá **Hosťtýnsko-vsetínská hornatina** a **Vizovická vrchovina**.

Uvedená pohoří a jejich nejvyšší vrcholy vyhledejte na mapě. Do kterého geologického celku patří celé území kraje?

Od západu k jihu, přes oba úvaly, protéká největší řeka kraje **Morava**. K jejím menším přítokům patří **Bečva**, **Dřevnice** a **Olšava**.

Leží Zlín na řece Moravě? Kde Morava pramení a kam ústí?

Téměř 30% rozlohy kraje vyplňují chráněné oblasti – **CHKO Beskydy** a **Bílé Karpaty**. CHKO Bílé Karpaty je zároveň jednou ze šesti biosférických rezervací UNESCO v ČR.

OBYVATELSTVO A SÍDLA

Ve Zlínském kraji se střetávají tři významné národopisné oblasti* – **Slovácko**, **Valašsko** a **Haná**.

Valaši přišli na území ČR v 15.–17. století patrně z území dnešního Rumunska. Usadili se v západní části Beskyd a původně se živili převážně chovem ovcí. Znáte lidovou píseň, která o nich pojednává?

Hlavním průmyslovým a obchodním centrem je krajské město **Zlín**. Další větší města jsou **Vsetín**, **Valašské Meziříčí**, **Kroměříž** a **Uherské Hradiště**.

Počet obyvatel Zlínského kraje se od r. 1994 nepřetržitě snižuje.

1. Ve kterém kraji jste poznali oblast Haná? Co je pro ni typické?
2. Pro oblast Valašska je příznačné rozptýlené osídlení. Jak si představujete takový typ sídel?

HOSPODÁŘSTVÍ

Nadmořská výška krajiny ovlivňuje zemědělskou výrobu. Teplé podnebí a úrodné **černoze** nebo **hnědozemě** v obou úvalech umožňují pěstování **pšenice**, **řepy**, **cukrovky** a **vinné révy**. V hornatých částech kraje s chudými podzolovými půdami se pěstují nenáročné plodiny, zejména **brambory**, **len** a **oves**. Horské louky a pastviny se využívají k **pastevectví dobytka**.

Zatímco v jižní nížinné části kraje dosahuje podíl zemědělsky využívaných půd až 60%, v severní hornaté části kraje zabírají více než 80% území lesy, a to převážně smrkové.

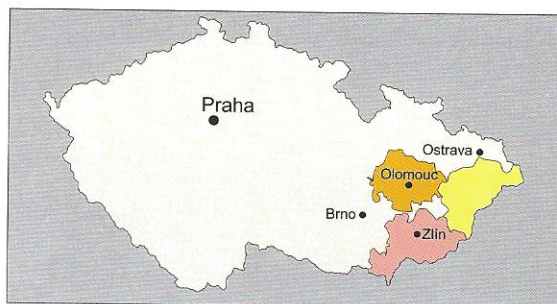
Kraj je chudý na nerostné suroviny. Těží se zde zejména **šterkopísky**.

krajina Bílých Karpat

Bat'ův kanál – původně byl vybudován pro nákladní dopravu. Dnes je to zajímavá turistická atrakce.

mapka národopisných oblastí na Moravě
■ Haná, ■ Valašsko, ■ Slovácko

Kroměříž – Květná zahrada (památko UNESCO)

Luhačovice – největší moravské lázně

pastvina: *anglicky* – **pasture** ['pa:sčə] *německy* – **die Weide**
 etnografická oblast: *anglicky* – **ethnographic area** [ˌeθnə'græfɪk ˌeəriə]
německy – **das ethnographische Gebiet**

venkovská próza ze Slovácka: Čítanka 8, str. 62
 **národopisná oblast* – region s charakteristickými kulturními a lidovými prvky

Do mapy zakreslete místa těžby písku a šterkopísku v kraji.

V kraji se nacházejí podniky **strojírenského průmyslu** (např. Let Kunovice – výroba sportovních letadel) a **gumárenského průmyslu** (např. Barum Continental v Otrokovicích – výroba pneumatik).

Barum Continental s. r. o. je největším závodem na výrobu pneumatik pro osobní auta v České republice.

Zastoupen je **zbrojní průmysl** (v Uherském Brodě), **chemický průmysl** (např. Deza ve Valašském Meziříčí) i **průmysl elektrotechnický** (Tesla Sezam v Rožnově pod Radhoštěm) a **potravinářský** (např. Hamé Babice). Zalesněná pohoří na východě kraje poskytují dostatek dřeva pro **dřevozpracující průmysl**.

Který výrobek proslavil město Vizovice? Jak se nazývají slavnosti, které se každoročně ve Vizovicích konají?

Světově proslulá firma Baťa, kterou založil Tomáš Baťa ve Zlíně, dodnes patří k předním evropským výrobcům obuvi. Její sídlo i výroba jsou však umístěny mimo území ČR. Obuvnický průmysl ve městě Zlín se tedy dál nerozvíjí.

Kraj má špatnou **dopravní dostupnost**. Hlavním důvodem je **hornaté území**.

ZAJÍMAVOSTI Z KRAJE

Vyhledávaným místem léčby i odpočinku je lázeňské město **Luhačovice** s několika minerálními prameny.

Mnoho turistů míří do **Podzámecké i Květné zahrady a zámku v Kroměříži**, které jsou zapsány do Seznamu světového kulturního dědictví UNESCO.

Dalšími významnými památkami jsou gotický **hrad Buchlov** a barokní **zámek Buchlovice** nebo křesťanské poutní místo **Velehrad**.

Ve městě **Rožnov pod Radhoštěm** v oblasti Beskyd se nachází jeden z nejnavštěvovanějších skanzenů v Evropě. Nad městem se tyčí hora **Radhošť**. Po cestě na vrchol spatříte sochu pohanského boha **Radegasta**, na vrcholu hory je postaveno **sousoší Cyrila a Metoděje**.

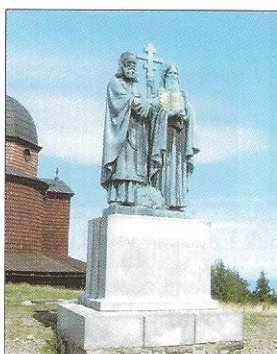
Radegast byl staroslovanským bohem slunce a hojnosti. Podle pověsti sídlil na hoře Radhošť. Podle něj je také pojmenováno pivo, které se varí v nedalekých Nošovicích.

Známými místy jsou **zoologická zahrada a zámek v Lešné** nebo **Muzeum obuvi** ve Zlíně. Originální zážitek přináší plavba po trase **Baťova kanálu** na řece Moravě.

Území Zlínského kraje má členitý charakter. V úrodných nížinách podél řeky Moravy se pěstují obilniny i vinná réva. Horské oblasti Bílé Karpaty a Javorníky leží na východě kraje. Průmysl je spjat zejména s krajským městem Zlín. Kraj má řadu historických a přírodních památek.

Buchlovice – barokní zámek na úpatí Chřibů

Radhošť (Moravskoslezské Beskydy) – kaple a socha Cyrila a Metoděje na vrcholu a socha pohanského boha Radegasta

Rožnov pod Radhoštěm – skanzen zvaný Valašské muzeum v přírodě

Velehrad – bazilika Nanebevzetí Panny Marie a svatého Cyrila a Metoděje. Je to nejvýznamnější poutní místo v České republice.